

64/1849
505

A portrait of a woman with short, light-colored hair, looking slightly upwards and to the right. She is wearing a light blue uniform jacket with a green collar. A medal with a red ribbon is pinned to her left chest. The background is a dark, textured pattern.

**РАБОТНІЦА
і СЯЛЯНКА**
№11 ЛІСТАПАД 1960

Сдержанно. Выразительно

Я люб-лю те-бя жизнь. Что са-
мо по се-бе и не но-во. Я люб-лю те-бя
жизнь, я люб-лю те-бя сно-ва и сно-ва. Вот уж
ок-на за-жглись, я ша-га-ю с ра-бо-ты у-
ста-ло, я люб-лю те-бя, жизнь и хо-
чу, что-бы луч-ше ты ста-ла. Мне не-и-ко-е... Есть лю-
бовь у ме-ня. Жизнь ты знаешь, что э-то та-ко-е... Как по-лим-но!

Друкуецца на просьбе
наших читачоў

Я люблю тебя, жизнь

Слова К. ВАНШЕНКИНА

Музыка Э. КОЛМАНОВСКОГО

Я люблю тебя, жизнь.
Что само по себе и не ново.
Я люблю тебя, жизнь,
Я люблю тебя снова и снова.

Вот уж окна зажглись,
Я шагаю с работы устало,—
Я люблю тебя, жизнь,
И хочу, чтобы лучше ты стала.

Мне немало дано:
Ширь земли и равнина морская,
Мне известна давно
Бескорыстная дружба мужская.

В звоне каждого дня,
Как я счастлив, что нет мне покоя—
Есть любовь у меня.
Жизнь, ты знаешь, что это такое...

Как поют соловьи,
Полумрак, поцелуй на рассвете,
И вершина любви,
Это чудо великое — дети!

Вновь мы с ними пройдем:
Детство, юность, вокзалы, причалы,
Будут внуки потом,
Все опять повторится сначала.

Ах, как годы летят,
Мы грустим, седины замечая,
Жизнь, ты помнишь солдат,
Что погибли, тебя защищая!

Так ликуй и вершись
В трубных звуках весеннего гимна;
Я люблю тебя, жизнь,
Я надеюсь, что это взаимно!

60.64.1849

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ
ТРЫЦЦАЦЬ ШОСТЫ

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

№ 11

ЛІСТАПАД 1960

РАБОЦЕ ЖАНОЧЫХ САВЕТАЎ— УВАГУ І ПАДТРЫМКУ

ЦЯПЕР цяжка сказаць, дзе ў рэспубліцы ўпершыню з'явіліся жаночыя саветы, але, як усякае добрае пачынанне, яны ўжо трывала ўвайшлі ў наш быт. Гэтая важная форма работы сярод жанчын падказана самім жыццём.

Жаночыя саветы створаны на прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах, у многіх раённых цэнтрах і гарадах. Будуючы ўсю сваю работу на грамадскіх пачатках, яны паспелі ўжо заваяваць любоў і павагу многіх жанчын.

Усяго некалькі месяцаў працуе жаночы савет на Мінскім мотавелазаводзе. А колькі ўжо на рахунку актывістак добрых спраў! Іх цікавіць літаральна ўсё, што звязана з работай і бытам жанчын. На сходзе жаночага актыву, які быў склікан па ініцыятыве савета, была прынята адозва да ўсіх жанчын завода і пасёлка. Актыву заклікаў уключыцца ў сацыялістычнае спаборніцтва за датэрміновае выкананне гадавога плана і змагацца за прысваенне заводу звання калектыву камуністычнай працы.

Вельмі цікавай была сустрэча жанчын пасёлка з брыгадзірамі брыгад камуністычнай працы Марыяй Яфрэменка, Нінай Маркевіч і Зінай Каружаль. Савет завода арганізаваў экскурсіі жанчын у Мастацкі музей, Батанічны сад, музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Што ж самае цікавае, самае важнае ў рабоце гэтага жонсавета (узначальвае яго Антаніна Васільеўна Вейнер)? Галоўнае—тут імкнучца праявіць выключныя клопаты аб чалавеку. Калі што-небудзь у сям'і не ладзіцца, калі неабходна ўладкаваць малое ў дзіцячы сад, калі школьнік адстае ў вучобе, работніцы шукаюць дапамогу ў актывістак жонсавета. І ніводная просьба не застаецца без увагі. А добрая справа доўга не забываецца. Вось што піша ў жаночы савет завода работніца будцэха Ірына Зіноўеўна Кавалёва: «Дарагія таварышы! Я да слёз кранута вашымі клопатамі аб маёй сям'і, маіх дзецях. Як аб роднай, паклапаціліся вы аб маёй дачцы. Вядома, нялёгка было вам. Прыйшлося пабываць і ў гаркоме, і міністэрстве, і нават пад'ехаць у Маладзечна. Цяпер мая Таіса будзе чалавекам. Вялікае вам мацярынскае дзякуй».

Шмат прыкладаў добрай работы жаночых саветаў ёсць і на вёсках. У калгасе «Перамога» Бабруйскага раёна жонсаветам кіруе перадавая даярка, Герой Сацыялістычнай Працы Аляксандра Сапун. Члены яго дабіваюцца, каб усе калгасніцы выпрацавалі мінімум працадзён. Займаецца ён і культурна-масавай работай. У гэтай справе першымі іх памочнікамі з'яўляюцца настаўніцы. Кожны тыдзень у калгасе праводзяцца гутаркі або лекцыі для жанчын. Калгасніцы жадаюць прыгожа і добра апранацца. У многіх ёсць швейныя машыны. Па ініцыятыве жонсавета тут працуе гурток крою і шыцця.

Партыйныя арганізацыі закліканы кіраваць жаночымі саветамі, дапамагаць ім у рабоце. Старшыня жонсавета калгаса імя Сталіна Гомельскага раёна Тамара Янчанка расказвае, што ёй і ўсяму жаночаму

актыву калгаса сакратар партыйнай арганізацыі таварыш Дзякаў заўсёды дапамагае планаваць работу і, галоўнае, ажыццяўляць план.

У жаночы савет калгаса імя Сталіна ўваходзіць 11 чалавек. Ён складаецца з найбольш актывных, перадавых жанчын. Пры жонсавеце створаны камісія па рабоце сярод дзяцей, вытворчая і культурна-масавая камісія. Яны прыцягваюць да работы многіх актывістак. Дзейны ўдзел жанчыны прынялі ў будаўніцтве новай школы. На бацькоўскім сходзе было прынята рашэнне, каб кожная сям'я, дзе ёсць вучні, адпрацавала тры дні на будаўніцтве школы. Жаночы савет устанавіў графік выхаду бацькоў на работу і арганізаваў кантроль за яго выкананнем.

У калгасным клубе па ініцыятыве жонсавета часта чытаюцца лекцыі для насельніцтва. Толькі за апошні час прачытаны лекцыі аб сям'і і шлюбе, маральным абліччы савецкага чалавека, аб шкоднасці рэлігійных свят.

Вялікую ўвагу жонсавет аддае вытворчым пытанням, павышэнню кваліфікацыі калгасніц, арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва паміж даяркамі, свінаркамі і ўсімі калгаснікамі. У сельгасарцелі толькі ў жывёлагадоўлі занята 67 жанчын.

Павучальны прыклад работы жаночага савета горада Ліды. У красавіку гэтага года на гарадской канферэнцыі жанчын быў выбран савет, які ўзначаліла інструктар гаркома партыі Елізавета Пракоф'еўна Нідзер. З першых дзён узяліся за справу ўсе пяць камісій: вытворчая, культурна-масавая, жыллёва-бытавая, па ахове здароўя і выхавання дзяцей. Нядаўна сесія гарадскога Савета дэпутатаў працоўных заслухала даклад таварыш Нідзер аб становішчы і мерах па палепшэнню працы, быту і адпачынку жанчын горада. На сесіі адбылася цікавая размова аб рабоце бытавых прадпрыемстваў Ліды, аб неабходнасці павялічыць колькасць дзіцячых устаноў, аб штодзённай увазе ўсіх арганізацый горада да жанчын, занятых у вытворчасці. Сіламі актыву жанчын у горадзе праведзены два рэйды праверкі чысціні вуліц і рэйд падрыхтоўкі да зімы.

Мы каратка расказалі аб рабоце некалькіх жаночых саветаў. Іх вопыт многаму вучыць. Ён гаворыць аб тым, што жаночыя саветы з'яўляюцца добрымі памочнікамі партыйных арганізацый у камуністычным выхаванні працоўных жанчын. Як і ўсякая грамадская арганізацыя, жонсаветы маюць патрэбу ў пастаяннай падтрымцы і ўвазе з боку партыйных арганізацый на месцах.

Вопыт работы лепшых жаночых саветаў павінен стаць здабыткам усіх актывістак. Мы вельмі хацелі б, каб гэты вопыт знайшоў шырокае адлюстраванне і на старонках нашага часопіса. Зрабіць гэта можна толькі пры актывнай дапамозе старшынь і членаў жаночых саветаў. Рэдакцыя чакае вашых пісьмаў, таварышы. Няхай у гэтых пісьмах будзе хоць невялікая частачка вопыту, але і гэта мае значэнне і, безумоўна, акажа дапамогу тым, хто ў ёй мае патрэбу.

Што новага зроблена па паляпшэнню бытавога абслугоўвання насельніцтва Гомеля? — з такім пытаннем рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка» звярнулася да намесніка старшыні гарвыканкома таварыша А. Я. Гаркавенкі. Вось што ён нам раскажаў.

Калі вы пераступаеце парог незнаёмай кватэры, то па знешняму выгляду пакояў ужо можаце меркаваць аб акуратнасці ці ахайнасці яе гаспадароў. Добрая гаспадыня знойдзе час прыбраць у пакоі, абставіць яго па сваіх сродках і густах, стварыць выгоды для жыцця ўсіх членаў сваёй сям'і. Гэта не так ужо складана.

Стварыць выгоды для жыцця насельніцтва вялікага горада, вядома, складаней. І не ўсё яшчэ ў гэтых адносінах у нас зроблена. Для гарвыканкома

клопаты аб паляпшэнні бытавога абслугоўвання насельніцтва застаюцца адной з важнейшых задач.

Кожны з нас, ідучы на работу, заўважае, як прыгажэе горад, растуць новыя шматпавярховыя дамы, сотні маладых дрэў зелянеюць на яго вуліцах. Па ўсеагульнаму прызнанню гамяльчан плошча імя Леніна, праспект імя Леніна, парк культуры і адпачынку, вуліцы Савецкая, Камсамольская — самыя прыгожыя месцы горада. Зараз добраўпарадкоўваецца прывакзальная плошча.

Па горадзе курсіруе многа аўтобусаў. Яны звязваюць цэнтр горада і яго прамысловыя ўскраіны. Міне год, і ў Гомелі адкрыюцца тралейбусныя лініі.

Як і ў кожным сучасным горадзе, у Гомелі шмат магазінаў (у гэтым годзе адкрыта яшчэ 8), у вітрынах і на прылаўках мноства самых разнастайных тавараў.

Што ж у нас зроблена для паляпшэння быту сям'і? Яслі, дзіцячыя сады, школа-інтэрнат дапамагаюць выхоўваць дзетвару. У горадзе адкрыты сталовыя, кафэ, дзе можна ўзяць абеды на дом.

Вялікай папулярнасцю карыстаецца сталовая фабрыкі «8-е сакавіка». Яна пераведзена на самаабслугоўванне. Зайдзіце туды ў абедзенны перапынак, і вы ўбачыце, як хутка там можна паабедваць. Работніцы пады-

Вялікай папулярнасцю ў гамяльчан карыстаецца камбінат бытавога абслугоўвання. Тут можна адрамантаваць верхняе адзенне, капроныя рэчы, трыкатажныя вырабы, здаць у афарбоўку матэрыял, пашыць мадэльны абутак.

На здымках: прыёмшчык па пашыву абутку Л. Р. Шур робіць прымерку.

Лепшыя работніцы камбіната камсамолкі Яўгенія Мурашка і Бася Каганская рамантуюць верхняе адзенне.

ШТО Ў ВАС

НОВАГА

купляюць тут піражкі і булочки, паўфабрыкаты. Асноўная заслуга кулінараў сталовай у тым, што яны дабіліся разнастайнасці ў меню, вараць смачна і пажыўна.

Кожная гаспадыня можа купіць паўфабрыкаты або заказаць кулінарныя стравы ў спецыялізаваным магазіне «Кулінарыя». Апрача гэтага, у некалькіх магазінах «Гастронам» адкрыты такія ж аддзелы паўфабрыкатаў.

Зусім нядаўна нашы жанчыны атрымалі добры падарунак: на рагу вуліцы Сялянскай і праспекта імя Леніна, у новым доме адкрылася дамавая кухня. Пры ёй ёсць аддзел кулінарыі, малочнае кафэ. Па жаданню абеды могуць дастаўляцца на дом. Абед з трох страў каштуе ад 3 да 4 рублёў. Дамавая кухня можа прыгатаваць паўтары тысячы абедоў у дзень. Несумненна, гэтая кухня з'явіцца добрым памочнікам жанчынам, зберажэ ім шмат часу для адпачынку, для вучобы.

Па вопыту многіх вялікіх гарадоў работнікі пральні пачалі прыём бялізны на даму, па жаданню дастаўляюць вымытую бялізну таксама на дом. Але пакуль у горадзе працу-

2 Закройшчык атэлье № 20 Уладзімір Машніцкі прымае заказ у магазіне тканін у эканаміста Ольгі Позняк.

юць адна пральня і 8 прыёмных пунктаў.

Толькі за гэты год у нас адкрыта 4 камбінаты бытавога абслугоўвання. Многія гамяльчаны палюбілі ўжо камбінат на вуліцы Камсамольскай. Там можна здаць рэч у хімчыстку, перашыць паліто або касцюм, адрамантаваць трыкатажныя вырабы, паправіць абутак, пашыць жаночую бялізну. Дарэчы, камбінат практыкуе прыём абутку ў рамонт дома.

Усё гэта здаецца звычайным і як бы не дае адказу на пытанне рэдакцыі. Што ж новага, па-сапраўднаму новага зроблена ў нашым горадзе? Я, бадай, не памылюся, калі скажу, што нашы швейнікі праявілі сапраўды добрую ініцыятыву ў абслугоўванні насельніцтва. Часта бывае складана заказаць у атэльє касцюм, паліто або сукенку: то гадзіны работы закройшчыка не супадаюць з часам заказчыка, то няма падыходзячай тканіны, а то і проста няма часу зайсці ў атэльє. Вось тады калектывы атэльє арцелі «Адраджэнне», атэльє № 12 Міністэрства гандлю, арцелі «9 мая» пачалі практыкаваць выезды на буйныя прадпрыемствы горада: сельмаш, шклозавод і г. д.

Загадзя дамовіўшыся з фаб-заўкомай аб часе прыезду, атэльє камандзіруюць вопытных закройшчыкаў, якія прывозяць узоры тканін, навейшыя мадэлі. Афармляюць заказы, а праз дзесяць дзён прыязджаюць зноў на прадпрыемства і робяць першую прамірку. Зручна? Бясспрэчна, бо рабочаму не трэба выседжваць у чарзе на прамірку, усё гэта робіцца хутка і акуратна.

Таксама практыкуецца паказ мадэлей (лепшых і выкананых па навейшых фасонах) на прадпрыемствах. Заўсёды гэты паказ суправаджаецца гутаркай

канструктараў-мадэльераў аб тым, як лепш апранацца, што моднага ў гэтым сезоне і г. д.

Робочыя могуць тут жа набыць рэч, якая ім спадабалася. Такія сустрэчы прыносяць шмат добрага. Па-першае, майстры-закройшчыкі сустракаюцца са спажывцамі, даведваюцца аб іх густах, запатрабаваннях. Па-другое, рабочы заўсёды можа купіць рэч, якая яму па густу.

Бывае так: здаецца, што касцюм пашыты модна, ляжыць нядрэнна, а ўсё ж яго не бяруць. Чаму? Таму што тканіна хоць і добрая, але непрыгожая.

— Я заказала б сабе паліто, — сказала неяк работніца, — ды ў вашым атэльє драпу няма, які мне падабаецца. А ў магазіне ёсць, але я не ведаю, колькі трэба ўзяць тканіны.

Гэта навяло калектыву атэльє на новую думку: зараз у пэўныя дні ў магазін «Тканіны» прыходзіць прадстаўнік атэльє і прымае заказы на пашыў верхніх рэчаў з тканіны магазіна. Кожны грамадзянін можа выбраць тут тканіну па густу, атэльє купляе яе і адразу ж афармляе заказ на пашыў. Гэта таксама зручна!

У ліпені ў горадзе была адкрыта выстаўка прамысловых вырабаў прадпрыемстваў па бытавому абслугоўванню. Былае, што прадпрыемства робіць добры ўзор, блісне на выстаўцы «ўнікальнай» рэччу і далей гэтага не ідзе. А на гэтай выстаўцы кожны наведвальнік мог заказаць любую рэч па ўзору.

Вядома, яшчэ не ўсё ў нас зроблена, гарвыканком стараецца паляпшаць бытавое абслугоўванне. Хочацца яшчэ сказаць, што ў лістападзе наш горад атрымае газ. Гэта будзе вялікай выгодай для насельніцтва.

Жанявіна
Вуліца
з Бандараўца

ЯНА прыйшла ў брыгаду арматуршчыкаў Мікалая Чаркаса пасля двух гадоў работы падсобніцай. І хоць брыгадзір, кучаравы, белабрысы хлапец з сінімі вачыма, буркнуў штосьці пра «жаночы батальён», але ёй сказаў дружалюбна:

— Бяры арматуру і вяжы сетку. Вось так...

— Не трэба, я ведаю, — хуценька адказала Вера і паказала, як гэта робіцца.

— Дзе ж ты навучылася? — цікавіліся хлопцы.

— Трохі паказалі, а то сама.

...Цэх жалезабетонных вырабаў. Больш як на сто метраў працягнуўся ён у даўжыню. Адно крыло займаюць арматуршчыкі. Вера Бяліцкую мы сустрэлі за вязаннем металічных сетак пад пліты перакрыцця. З ёю працавала яшчэ трое дзяўчат. Усе ў новенькіх сініх камбінезонах, на руках брызентавыя рукавіцы. Вера тут за старшую. Брыгадзір ёй давае рубку арматуры, зварку. «Яна ў нас маладзец, дарма, што маладая. Скажаш — зробіць і хутка і добра», — заўважае Мікалай Чаркас.

Аднойчы брыгадзір сабраў усіх і запытаў:

— Будзем змагацца за званне брыгады камуністычнай працы?

— Будзем, — адказалі Іван Рабы і Міхаіл Пракаповіч. Іх падтрымалі ўсе. У верасні пры плане 50 тон арматуры звязалі 92 тоны. У далейшым будзе не менш. Чацвёрта пайшлі ў вячэрнюю школу вучыцца.

— А ты, Вера, як? — спытаў брыгадзір.

— Буду выконваць па паўтары нормы ў змену, — адказала яна.

...У чатыры гадзіны дня перазменка. Дзяўчаты першыя кінуліся да аўтобуснай астаноўкі.

— Стойце, сёння ідзем з песняй да Салігорска, — прапанаваў брыгадзір. — Здрава, а?

— Вельмі! — узрадавалася Вера. — Міша Пракаповіч, уперад з баянам!

Хтосьці зацягнуў песню аб камсамольцах-дабравольцах. Потым песню-марш з кінафільма «Вясёлыя рабаты». І так да самага Салігорска, тры кіламетры. Бывалыя шахцёры пры сустрэчы праводзілі калону доўгім позірам. Можна ўспаміналі яны сваю трывожную маладосць, што з такой жа песняй адшумела ў сібірскай тайзе ці ў стэпах Казахстана.

А вечарам, калі Салігорск заіскрыўся сотнямі агнёў, сядзелі на ганку ў Веры Бяліцкай і спявалі песню партызанскіх лясоў «У чыстым полі, у полі, пад ракітай»...

— Дзяўчаткі, гэтая песня ныйначай пра камісара Бандараўца складзена, — шэптам заўважыла Вера. — Яго пахавалі ў Мяцевічах, непадалёку ад будоўлі.

...Быў жнівень 1942 года. За вёскай Сяльцо захліпаліся кулямёты. А ў хаце Пятра Бяліцкага, на старым сянніку, кінутым проста на падлогу, корчылася ў перадрадовых патуках жанчына. Час ад часу кулі дзеўбалі сцены хаціны, тады бабка-павітуха хрысцілася на іконы. І калі звонкі пошчак стрэлаў раптам сціх, падала голас нованароджаная. Яна прарэзала

Сотні гамяльчан карыстаюцца паслугамі нядаўна адкрытай дамавой кухні па праспекту імя Леніна.

Вера Бяліцкая — лепшая арматуршчыца цэха жалезабетонных вырабаў Салігорскага калійнага камбіната.
Малюнак П. Уласевіча.

цішыню гучным крыкам, нібы жадаючы падкрэсліць сваё права на жыццё.

...У гэты час за вёскай, на роўным мяцевіцкім полі абліваліся крывёю два партызаны: камісар Мікіта Бандаравец і камсамолец Іван Чуклай. Іх група вярталася з задання пасля разгрому пагосцкага гарнізона. Для Мяцевіч наскочылі на нямецка-паліцэйскую засаду. Упаў паранены камісар. На дапамогу яму кі-

нуўся Іван Чуклай. Але доўгая чарга з кулямёта абарвала жыццё абодвух...

Вось тады і нарадзілася Вера Бяліцкая. Школьніцай разам з сяброўкамі бегала на магілу камісара, каб пакласці букет руж ці пышную півоню. А калі для Чыжэвіч пачалося будаўніцтва калійнага камбіната, маладая дзяўчына адной з першых у вёсцы пайшла на будоўлю, каб на тым месцы, дзе пралілася кроў партызан, узводзіць горад-сад. Закладвала фундаменты першых дамоў на «Шахтспецбудзе». Рознарабочай працавала. Было ўсяго — і холаду, і прастояў з-за недахопу раствору, але ніколі — адчаю і ныцця.

— Паглядзі, на каго ты падобна ў гэтай ватоўцы ды штанах, — жартавала з яе не раз маці. — Хто на цябе гляне на такую...

У адказ Вера стрымана ўсміхалася. Не ведала маці, што на дачку даўно заглядаецца інжынер з УНР-122 Міхаіл Атрушкевіч...

Маладыя людзі пакахалі адзін аднаго. Пад новы, 1960 год, адгулялі вяселле. А ў сакавіку маладажонам далі кватэру ў фінскім доме якраз на той вуліцы, якая названа імем камісара Бандараўца. Іх зялёны домік вокнамі глядзіць на вялікую будоўлю. Вунь універмаг новы, побач сталовая, клуб. Крыху далей — шырокаэкранны кінатэатр на 500 месц будзе. А яшчэ далей бялеюць гмахі новых чатырохпавярховых жылых дамоў.

...Бывае, што Вера працуе ў другую змену. Канчаюць у 12 гадзін ночы. Хлопцы гуртам выбягаюць на шасэ і іх постаці хутка знікаюць у пацёмках. І тады можна ўбачыць, як па шасэ у бок цэха жалезабетонных вырабаў накіроўваецца адзінокі веласіпедыст. У ім няцяжка пазнаць Мішу Атрушкевіча. Ён кожны раз прыязджае па жонку і потым удваіх яны ідуць попеч аж да самага Салігорска...

Вера чакае дзіцяці. Маладая жанчына ведае, што яно народзіцца не пад трэск кулямётаў і пошвист куль, як яго маці, а пад мірным чыстым небам. Вось чаму, калі Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў быў на Генеральнай Асамблеі ААН, яна перажывала трывогі і надзеі мільёнаў маці. І кожны стук таго, пад сэрцам, аддаваўся ў вушах словам «мір».

...Асенні змрок спускаецца на горад, на капры шахт. Прагулі матары машын, што адвозяць першую змену. І раптам з боку цэха жалезабетонных вырабаў даляцела песня. Ішлі арматуршчыкі. Уперадзе, як заўсёды, — Мікалай Чаркас. Тут і гераіня нашага нарыса. Яе чорныя, нібы спелыя вішні, вочы свяціліся шчасцем працы, шчасцем маладосці. Спявалі песню аб моладзі, якой не страшныя ні буры, ні маразы. Здавалася, што попеч з маладымі арматуршчыкамі крочаць камісар Мікіта Бандаравец і юны герой-касамалец Іван Чуклай і што чырвоныя зоркі над капрамі шахт — іх неўміручыя сэрцы, якія асвятляюць дарогу будаўнікам.

А. МІХАЙЛАУ

Помнік Міхаілу Сільніцкаму

Павел ВОРАНАЎ

Плясне па хвалях вяслом
Ранак, туманам пракураны,
І загамоніць кругом,
Вёска... Ці чулі пра Курына?

Хаты ля самай Дзвіны,
Вербы, завулкі пясчаныя.
У полі жаўцеюць ільны,
Спеюць палеткі аўсяныя.

Ледзь каміны задымяць,
Песня ўзлятае над гонямі.

Сонца спяшае абняць
Мішу Сільніцкага промямі.

Узняты высока ўгару
У бляску стаіць ён і ў зелені.
Вось дзе твой сын, Беларусь,
Рос, светлым лёсам надзелены.

Сцежкамі бегаў між траў,
Гнёзды шукаючы кнігаўкі.

Птушкай на лыжах злятаў
З гурбаў высокай Малінаўкі.

Срэбраным лугам хадзіў
З вострай касою да сонейка.
Тут з кулямёта касіў
Трапна чужынцаў-гвалтоўнікаў...

Гойдае раніца дым,
Сонца праменіцца яснае.
Цешыцца сынам сваім
Курына, вёска калгасная.

Народы патрабуюць знішчыць каланіялізм

XV СЕСІЯ Генеральнай Асамблеі ААН па праву называецца гістарычнай. Па ініцыятыве Савецкага Саюза на яе вырашэнне былі пастаўлены самыя неадкладныя, самыя карэнныя пытанні сучаснасці аб раззбраенні і ліквідацыі каланіялізму. Выступленні Мікіты Сяргеевіча Хрушчова з трыбуны ААН зрабілі вялікае ўражанне на ўсё свет.

Выдатнай перамогай Савецкага Саюза з'яўляецца той факт, што сесія ААН аднагалосна прыняла ўнесеную М. С. Хрушчовым прапанову — абмеркаваць на пленарным пасяджэнні Генеральнай Асамблеі Дэкларацыю аб прадастаўленні незалежнасці каланіяльным краінам і народам. Гэтая прапанова разглядаецца ўсімі людзьмі добрай волі як магутны ўдар па імперыялізму. Гарачыя, выкрываючыя прамовы таварыша Хрушчова прыйшліся не да спадобы каланізатарам.

— Ён заклікае да паўстання! — закрывалі яны на ўсе лады. У адказ на гэта М. С. Хрушчоў сказаў:

— Мы працягваем руку ўсім тым, хто яшчэ пакутуе ў ланцугах каланіяльнага рабства. Калі вы лічыце, што гэта заклік да паўстання, то я ганаруся гэтым і гавару: свабодалюбівыя народы Савецкага Саюза працягваюць руку дапамогі народам, якія паўстаюць супраць каланізатараў за свабоду і незалежнасць!

Народы каланіяльных краін добра разумеюць гэтыя словы і дзякуюць за іх М. С. Хрушчову. Некалькі разоў у абарону прыгнечаных народаў падумаўся на трыбуну М. С. Хрушчоў. Сіла праўды яго прамой узрушыла мільёны людзей, якія чыталі і слухалі гэтыя прамовы.

Народы каланіяльных краін вядуць упартую барацьбу за свабоду і незалежнасць. Цяпер, у нашы дні, гэта барацьба разгарнулася з асаблівай сілай. Дзве трэці насельніцтва велізарнага афрыканскага кантынента скінулі ланцугі прыгнечання і рабства, утварыўшы дзесяткі новых дзяржаў.

Народы Азіі, Афрыкі, Лацінскай Амерыкі ўжо сёння пачалі прымаць актыўны ўдзел у вызначэнні лёсу ўсяго свету побач з народамі Еўропы і Паўночнай Амерыкі. З гэтым нельга не лічыцца. Аднак народы многіх краін Азіі і Афрыкі ўсё яшчэ стогнуць пад ярмом каланізатараў.

Цяжка пералічыць усе бедствы, якія прынеслі каланізатары заняволеным народам.

За восемдзесят год бельгійскага панавання насельніцтва Конга зменшылася ўдвая. Іншаземныя прыгнятальнікі нічога не зрабілі для развіцця эканомікі гэтых дзяржаў, для падрыхтоўкі нацыянальных кадраў. На працягу доўгіх год каланізатары насаджвалі галечу, бяспраўе і бескультур'е. Згодна з афіцыйнымі данымі ААН, 80—85, а на асобных тэрыторыях і 90 працэнтаў дарослага карэннага насельніцтва Афрыкі не ўмее ні чытаць, ні пісаць. У партугальскай калоніі Анголе толькі 2 працэнты дзяцей афрыканцаў наведваюць школу. У Кеніі на навучанне аднаго еўрапейскага дзіцяці каланіяльныя ўлады выдаткоўваюць у 120 разоў больш, чым на афрыканскае дзіця. Галеча і хваробы забіраюць у магілу 25 працэнтаў дзяцей да аднаго года. А сярэдняя працягласць жыцця ў афрыканскіх калоніях Англіі — 34 гады для жанчын і 32 — для мужчын.

У Дэкларацыі савецкай дэлегацыі на сесіі аб прадастаўленні незалежнасці каланіяльным краінам і народам гаворыцца: «Каланіялізм у агоніі. Але і ў апошнюю гадзіну ён здольны прынесці шмат пакут і ахвяр, загубіць яшчэ нямала жыццяў у калоніях і ў метраполіях, разбурыць нямала багаццяў, створаных працай многіх пакаленняў».

Так, народы ведаюць, што няма такога злачынства, на якое б не пайшлі каланізатары для захавання сваіх прывілей. Для пацвярджэння гэтага можна прывесці нямала прыкладаў. Адзін з іх — гэта імкненне імперыялістаў нанесці ўдар Конга. Гэта не што іншае, як імкненне сарваць вызваленчы рух ва ўсёй Афрыцы.

Шэсць год французскія каланізатары вядуць крывавую, але бесперспектыўную вайну ў Алжыры. Ні самая навейшая тэхніка, ні слэзатачывыя газы — нішто не можа перамагчы народ, які змагаецца за сваю незалежнасць.

Рэпрэсіі, кроў і катаванні не могуць заглушыць голас афрыканскіх народаў: «Афрыка хоча свабоды. Афрыка павінна

быць свабоднай». Такія ж галасы моцна раздаюцца ў каланіяльных краінах Азіі.

Самым лютым ворагам каланіяльных народаў сёння з'яўляецца амерыканскі імперыялізм. ЗША мараць прыбраць да сваіх рук афрыканскі кантынент. Імперыялісты ЗША імкнуцца ашукаць народ Афрыкі, абяцаючы ім сваю эканамічную і тэхнічную «дапамогу». За гэтую дапамогу яны патрабуюць размяшчэння ваенных баз на тэрыторыі афрыканскіх дзяржаў і падпарадкавання сабе знешняй палітыкі гэтых краін. ЗША хочуць ранейшае рабства замяніць новай эканамічнай залежнасцю. З глыбокім недавер'ем сустракаюць прапановы імперыялістаў афрыканскія краіны.

Народы, якія здолелі скінуць каланіяльнае рабства, сапраўды маюць патрэбу ў эканамічнай дапамозе. Наша краіна і іншыя сацыялістычныя краіны за апошнія гады прадаставілі раду афрыканскіх краін доўгатэрміновыя крэдыты і ў ліку іх абсталяванне, пасылаюць сваіх спецыялістаў з тым, каб дапамагчы былым слабаразвітым краінам закласці трывалую аснову ў стварэнні іх нацыянальнай эканомікі і паскорыць развіццё іх нацыянальнай культуры. Адкуль жа ўзяць сродкі на дапамогу гэтым краінам? М. С. Хрушчоў указаў надзейную крыніцу. Гэта перш за ўсё — эканомія сродкаў ад раззбраення. Толькі дзесятая частка тых сродкаў, што вялікія дзяржавы трацяць цяпер на ўзбраенне, павялічыла б размеры дапамогі слабаразвітым краінам на 10 мільярдаў долараў у год.

Простыя і ясныя словы Дэкларацыі глыбока праніклі ў сэрцы і розум людзей. Яны знайшлі гарачую падтрымку і ўхваленне ўсіх свабодалюбівых людзей свету.

Каланіяльны рэжым прыгнятае і зневажае афрыканцаў. Але ён яшчэ больш зневажае жанчын, зводзячы іх да становішча толькі матак рабоў, якіх таксама можна будзе прыгнятаць і ўніжаць бясконца. Нават работы пасудніц, нянек, служанак у «белых» выконваюць мужчыны. Лёс жанчын у гэтых краінах — галеча і бяспраўе. Але жанчыны калоній не жадаюць мірыцца з такім становішчам. Яны вядуць доўгую і зацятую барацьбу за сваё вызваленне.

Італьянская журналістка Міла Пастарына, якая пабывала ў сэрцы Чорнай Афрыкі, расказвае, што Марта Бахіда, Маніка Камен, Маргарыта Нгой — бясстрашныя гераіні барацьбы народа Камеруна за незалежнасць — сталі народнымі героямі. Яна бачыла, як, слухаючы расказы пра патрыёткаў, жанчыны становяцца на калені пры адным упамінанні гэтых слаўных імён.

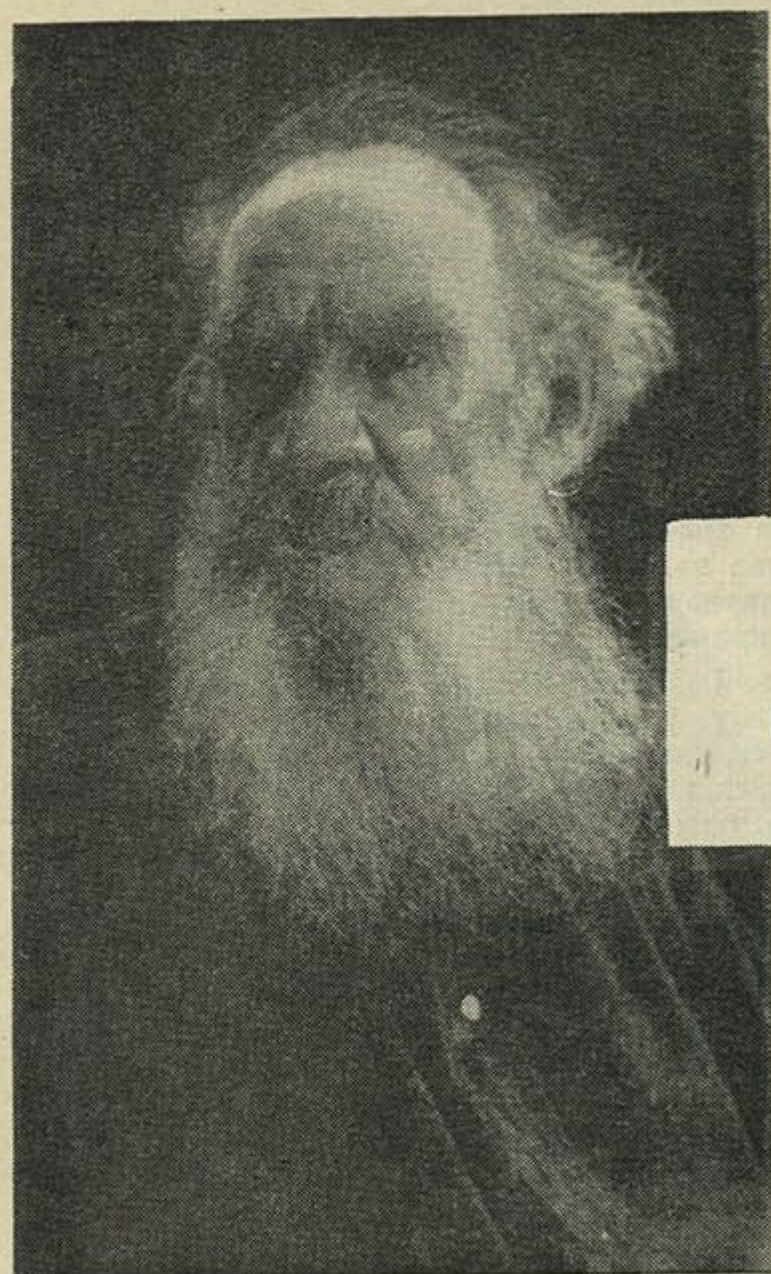
Цяжарную Маніку Камен арыштавалі і кінулі ў канцлагер. Яе катавалі электрычным токам, цягнулі па зямлі голую некалькі кіламетраў, на працягу двух тыдняў давалі ў турме толькі салёную ваду. У такіх невыносных пакутах Маніка нарадзіла дзіця.

Вызваленныя народы ўзнімаюць крылы. Да новага жыцця пацягнуліся жанчыны. Малама Гамбо — першая жанчына Нігерыі — палітычная дзяўчка. Жыццё гэтай жанчыны — гэта частка гісторыі Афрыкі. У адным з гарэмаў Паўночнай Нігерыі сярод іншых 12 жанчын багатага правадыра племя праводзіла доўгія дні Малама.

Аднойчы ёй на вочы трапілася прагрэсіўная газета, з якой яна даведалася пра барацьбу народа за незалежнасць. Малама ўцякла з гарэма і ўключылася ў барацьбу. Неаднаразова арышты, турмы, біццё і катаванні не змаглі адарваць яе ад барацьбы за справядлівасць. Цяпер Малама — кіраўнік прагрэсіўнага саюза ў паўночных раёнах Нігерыі.

Усё больш і больш жанчын у краінах, якія заваявалі незалежнасць, уключаюцца ў работу па арганізацыі працы, пастаноўцы прагрэсіўнага навучання, набываюць адукацыю, змагаюцца з аджыўшымі звычаямі. Яны выступаюць супраць шлюбу па няволі, што зводзіць дзяўчыну да ролі тавару, які не толькі купляецца мужам, але і атрымліваецца ў спадчыну пасля смерці мужа. Шмат вялікіх і складаных задач стаіць перад народамі вызваленых краін, бясспрэчна толькі адно, што перад імі адкрыта шырокая дарога ў новае жыццё.

Жанчыны нашай рэспублікі, як і ўсе савецкія людзі, ад усяго сэрца шлюць сваім сябрам — народам каланіяльных краін брацкае прывітанне і пажаданне паспяховай барацьбы за поўнае знішчэнне ганебнай сістэмы каланіялізму.

Л. М. Толстой.

20 ЛІСТАПАДА спаўняецца 50 год з дня смерці гэніяльнага рускага пісьменніка Льва Мікалаевіча Толстага.

Гэтую знамянальную дату сёлета адзначае не толькі ўвесь савецкі народ, але і шматмільённыя працоўныя масы замежных краін, усе, каму дорага справа міру, хто змагаецца за чалавечую свабоду супраць эксплуатацыі і насілля, хто адстаяе чалавечае права на шчасце і працу на сваёй зямлі.

Амаль ва ўсіх творах пісьменніка, пачынаючы ад яго ранніх апавяданняў і канчаючы буйнейшымі раманамі, як «Вайна і мир», «Анна Карэніна» і «Уваскрэсенне», процістаяць дзве сілы: правячыя класы і народ. Народ прыгнечаны, пазбаўлены ўсіх правоў, забіты і занябаны гаспадарамі жыцця. Пра гэта гавораць многія карціны і сцэны ў творах Толстага. Але народ, як пераканаўча паказвае пісьменнік, — гэта галоўная і расшчэпленая сіла, якая рухае гісторыю. Ён магутны, вечна дзейны, справядлівы і вялікадушны. Ён таленавіты, працавіты і добры. Ён свабодалюбівы і глыбока патрыятычны.

Блізкасць да народа або аддаленасць ад яго з'яўляецца для пісьменніка крытэрыем маральнай ацэнкі яго герояў.

Прынцып народнасці, блізкасці да свайго народа або аддаленасці ад яго ляжыць і ў аснове вырашэння Толстым адной з важнейшых праблем яго творчасці — праблемы сям'і і шлюбу, ролі жанчыны ў грамадстве.

У творах Толстага выступае цэлая галерэя жаночых вобразаў, розных сацыяльных груп, разнастайнейшых

характараў, светапоглядаў, — ад вялікасвецкіх ільвіц выбранага арыстакратычнага кола да простых сялянскіх, непісьменных прыгонных нянек, пакаёвак, ключніц.

З бязлітасным асуджэннем гаворыць Толстой аб жанчынах вышэйшага свету, хцівых, крывадушных і разбэшчаных. Вось адна з іх — прыгажуня Элен Курагіна з рамана «Вайна і мир», карыслівая і распусная, неразумная і самаўпэўненая, якая лічыць шлюб выгаднай здзелкай і імкнецца як найдаражэй сябе прадаць.

ляе вялікую грамадскую справу: яна будзе сям'ю на асновах душэўнай гармоніі, душэўнага яднання з мужам, унутранай блізкасці і ўзаемнага разумення.

У вобразе Мар'і Балконскай Толстой малюе ўжо іншы тып рускай жанчыны. Князеўна Мар'я, знешне непрыгожая, з цяжкай, нязграбнай хадой, з'яўляецца чалавекам выключнай дабраты і душэўнай чыстаты. Унутраная, духоўная прыгожасць, самаадданасць, моцна развітае пачуццё абавязку — такія асноўныя рысы яе натуры. Такія жанчыны, як Мар'я

СЛАВА НАРОДА

Затое з пачуццём захаплення малюе пісьменнік сваіх любімых герояў — Наташу Растову, Марыю Балконскую, Анну Карэніну — жанчын вялікай душы і вялікіх патрабаванняў да жыцця і людзей.

Вялікі жыццёлюб Толстой вышэй за ўсё цаніў у жанчыне розум, сэрца, душэўную цеплыню, якія, паводле думкі пісьменніка, павінны складаць яе галоўную прыгожасць. Больш за ўсё цаніў ён у жанчыне духоўнае багацце, бачачы ў ёй стваральніцу і ахоўніцу жыцця, увасабленне сапраўднага кахання.

Яго Наташа не разумнічае, каб зрабіць уражанне «разумніцы». Але кожны яе ўчынак, думка, меркаванне асветлены сапраўднай жаночай мудрасцю. Наташа — не гераіня ў грамадзянскім, грамадскім сэнсе гэтага слова. Яна не робіць подзвігаў, не ставіць перад сабой вялікіх грамадскіх задач. На працягу ўсяго рамана яна жыве толькі жыццём сэрца, увесь час захапляецца, улюбляецца, робіць памылкі, глыбока пакутуе, раскайваючыся ў іх. Але яна не робіць ніводнага ганебнага, эгаістычнага ўчынку. Больш таго, яна ўмее зусім забыць сябе, бачачы чужое гора, ўмее ўзяць на сябе частку гэтага гора, каб палегчыць яго невыносны цяжар, што ляжыць на душы блізкага чалавека.

Наташа, як і пушкінская Таццяна, — «руская душою». Яна сапраўдная патрыётка, і ў гэтым таксама праяўляецца яе блізкасць да народа. Напярэдадні ўварвання ў Маскву французай гнеўна і гарача патрабуе яна ад бацькоў ачысціць падвалы ад хатніх рэчаў для раненых салдат, таму што ўсім сваім вялікім сэрцам разумее, што чалавечае жыццё куды даражэй фарфору, серабра, габеленаў і карцін, як бы дорага яны ні каштавалі. І калі б для выратавання радзімы спатрэбілася яе жыццё, яна напэўна гэтаж жа лёгка і проста аддала б і яго.

У эпілогу рамана Наташа — шчаслівая жонка і мнагадзетная маці. Тут, у сям'і, яна знайшла сваё шчасце. У пачатку XIX стагоддзя сям'я была адзінай сферай жыцця і дзейнасці для жанчыны з дваранскага асяроддзя. Але іменна тут Наташа ажыццяў-

Балконская, здольны на вялікія подзвігі, нават ахвяры, у імя высокай мэты.

З асаблівай глыбінёй праблема сям'і і шлюбу пастаўлена Толстым у рамана «Анна Карэніна».

Анна — прыгажуня і разумніца, жанчына вялікай душы і выключнай чалавечай чароўнасці. Будучы замужам, маючы дзіця, яна сустракаецца з чалавекам, які абуджае ў ёй упершыню сапраўднае кахання. Анна не можа змагацца з натуральнай для кожнага чалавека прагай шчасця і ідзе насустрач свайму пачуццю. Муж, сухі і чэрствы чалавек, якому няма справы да перажыванняў Анны, патрабуе ад яе захаплення прыстойнасці. Грамадства, да якога належыць Анна, шакіраванае шчырасцю і глыбінёй яе кахання, адварочваецца ад яе; закон пазбаўляе яе сына; зрыва-

Анна Карэніна.
Мастак В. Васільеў.

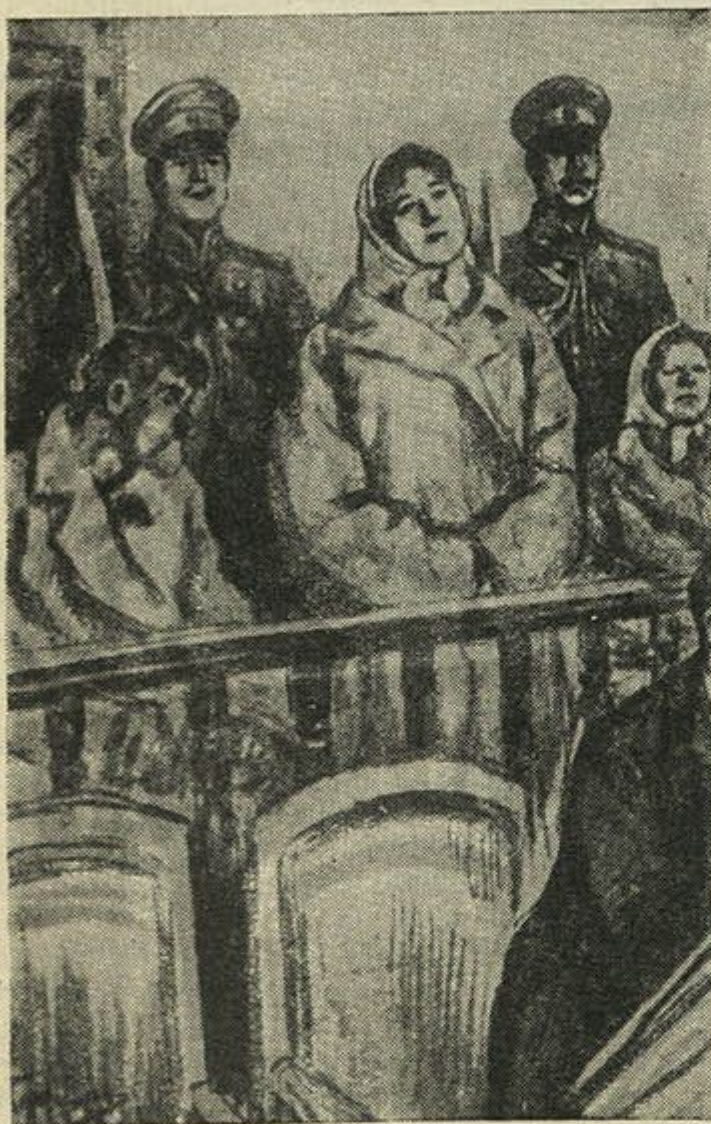
жаная жанчына кідаецца пад колы поезда.

Аднак вялікі мастак не толькі раскрывае трагедыю жанчыны—ахвяры агідных сацыяльных адносін, пры якіх яна ператворана ў нявольніцу і пазбаўлена права распараджацца сваім лёсам. Тут Талстой творыць строгі суд над сваім класам, над убоствам яго маральных устояў, над усім яго штучным бытам, яго крывадушнасцю і фальшывасцю. Письменнік паказвае, што Анна зрабілася ахвярай іменна гэтага асяроддзя, і выступае палымным абаронцам сваёй гераіні. Ён асуджае не Анну, а фальшывую мараль вялікасвецкага грамадства.

У рамане «Уваскрэсненне» Талстой узнімаецца да вяршыні рэалізму ў вырашэнні праблемы разняволення жанчыны. Ён малюе бязрадасны шлях дзяўчыны—ахвяры несправядлівага сацыяльнага ладу—да дома цяпкіх масці і лавы падсудных. Але дарогу да «ўваскрэснення» гераіня рамана знаходзіць не ў прымірэнні з чалавекам, што скалечыў яе жыццё, а ў агульным шляху з рэвалюцыянерам, барацьбітом за вызваленне заняволеных капіталізмам мас, частачкай якіх яна адчувае і сябе.

Спадчына Л. М. Талстога таму і дарагая прагрэсіўнаму чалавецтву, што ў ёй—бязлітаснае выкрыццё звычных парадкаў тагачаснага жыцця. У ёй—і гнеўны, палымны пратэст супраць усякай несправядлівасці, супраць усіх форм прыгнечання чалавека чалавекам і ў той жа час чужога чалавечае імкненне да жыцця, праўды і любві.

К. КАЗЛОВА,
кандыдат філалагічных навук.

Ілюстрацыя Л. Пастэрнака да рамана «Уваскрэсненне».

Сцэна са спектакля «Аптымістычная трагедыя». У ролі Камісара А. Клімава.

Твой лёс

ЁН стрэў цябе зусім не там, адкуль ты чакала яго...

Памятаеш, яшчэ дзяўчынкай-падлеткам, як марыла ты аб ім з сяброўкамі-аднагодкамі. Як настойліва паўтарала аб сваім рашэнні дома, маці.

Слухаючы расказы тваёй маці, што старэйшая дачка хоча быць не інакш, як дзіцячым доктарам, суседкі пасмейваліся з цябе:

— Ну, а танцаваць ды спяваць чаго бегаеш, калі доктарам?

Маці, непісьменнай вясковай жанчыне, якая пераехала жыць у вялікі горад, такія размовы з суседкамі былі прыемныя.

— Ды вось жа. І танцаваць ахвота і ў музычнай школе вучыцца. Няхай, калі ёй усё гэта любя, ды калі ўсяму гэтаму можна вучыцца. У іх не так, як у нас раней. У іх цяпер іншы лёс—іншыя дарогі...

Гэта былі гады першых пяцігодак. Гэта было ў Магнітагорску. Горад рос, будаваўся. Будаўнікам і іх дзецям былі адчынены ўсе дарогі ў жыццё.

Скрыжваліся гэтыя дарогі і зліліся ў адну вялікую цяжкую дарогу ўсяго народа, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна.

...Дзесьці далёка-далёка ззаду засталіся юнацкія захапленні і мары. Жыццё ад кожнага патрабавала рэальнага ўкладу.

І Аляксандра Клімава пайшла працаваць на завод капіроўшчыцай.

* * *

Вось так, бывае, пачынаецца тваё жыццё, твой лёс—і ты не здагадваешся нават, што яно з табой зробіць, куды павядзе цябе.

Санечка Клімава неяк адразу ўлілася ў заводскую самадзейнасць пры Палацы культуры. Ого, тут яна была сапраўдным скарбам! Яна і спяваць, яна і на піяніна іграць умела, яна і за балерыну пры выпадку магла сысці... Яе займалі. Ёй прапанавалі паступаць у тэатральную студыю. У студыі адпрацоўва-

лася тэхніка мовы, «ставіўся» голас, у студыі шмат і цікава гаварылася праз майстэрства акцёра і пра мастацтва наогул. Усё гэта было цікава, захапляюча, усё гэта вабіла. Але... без хлебных і прадуктовых картак усё гэта разляталася ўшчэнт. Дома на маміных руках (бацька пайшоў на фронт) заставаліся яшчэ малодшая сястрычка і брат. І Саня пачала «зарабляць хлеб» у тэатры. Патрабаваўся на сцэне шторм на моры, гром або бура—і за кулісамі Саня добрасумленна перадавала і шторм, і гром, і буру...

І як потым высветлілася—гэтае закуліснае мора, гэтыя штормы і буры кудысьці далёка-далёка і да чыйгосяці, відаць, іншага берага прыбілі мару Сані аб дзіцячым доктары...

Пасля вайны яна захацела атрымаць вышэйшую тэатральную адукацыю і паслала дакументы ў Маскву. Конкурс быў жорсткі. Але Аляксандра Клімава «прайшла»: яе залічылі студэнткай школы Малога тэатра імя Шчэпкіна да мастацкага педагога Веры Мікалаеўны Пашэннай.

Чатыры гады вучылася Аляксандра Клімава ў лепшых майстроў рускай сцэны. Чатыры гады атрымлівала персанальную стыпендыю імя Садоўскага.

...Да нас, у Мінск, Аляксандра Івануна Клімава прыехала тры гады назад. Толькі тры гады! Але яна ўжо наша! Тыя, хто любіць тэатр, палюбілі яе адразу. У нас, на сцэне Рускага драматычнага тэатра імя Горкага, яна дэбютавала ў ролі Камісара з «Аптымістычнай трагедыі» Ус. Вішнеўскага. У ролі, якая прыцягвала і палыхала, аб якой марыла яна ўжо даўно...

Да гэтага ў Адэскім і Кіеўскім тэатрах былі сыграны ўжо многія складаныя і адказныя ролі.

І вось у новым горадзе, на новай сцэне ёй трэба было выступіць у ролі Камісара. Што і гаварыць, хваляванне перад гэтым складаным і цікавым вобразам было вялікае. Правобразам Ка-

місара драматургу служылі біяграфіі і рысы характару трох выдатных рускіх жанчын-рэвалюцыянерак Ларысы Рэйснер, Аляксандры Калантай і Яўгеніі Бош. Складаным вобразам была ўжо кожная з іх сама па сабе. А тут актрысе трэба было адабраць найбольш характэрнае, найбольш яркае і цудоўнае і ўсё гэта сінтэзаваць, злучыць ад усіх траіх у адно.

...Жанчына на караблі — па векавой традыцыі флоту — гэта было больш чым абраз. Тым больш — жанчына — «начальнічак» — чырвоны камісар... Гэта было горш за чуму...

...І вось яна яшчэ толькі падымаецца па трапу, прыгожая жанчына з тонкім тварам у скуранцы і ботах, з блакітным шалем на шыі. Нізкім глыбокім голасам яна яшчэ толькі звяртаецца з першымі словамі прывітання да экіпажа карабля...

Колькі душэўных сіл трэба, якую тытанічную барацьбу трэба вытрымаць гэтай знешне спакойнай і вытрыманай маладой жанчыне, каб захаваць у такой чыстаце, каб пранесці з такой партыйнай верай сваё сэрца. І як разумеў яе глядач, якой зразумелай і блізкай была яна яму, калі, застаўшыся адна, сама з сабой, зняўшы скуранку, у белай блузцы з блакітным шалем, піша яна маці свае пяшчотныя, даччыныя радкі. А як зразумела і як хвалюе баязлівасць яе перад тым вялікім адказным пачуццём, якое абуджаецца ў ёй да Аляксея...

Камісар-Клімава пакарае гледача з першых хвілін сустрэчы з ёю. І гэтае пачуццё не пакідае залу да канца...

Такой бывае сіла сапраўднага майстэрства.

За ролю Камісара Аляксандра Клімава атрымала званне лаўрэата Усеаюзнага конкурсу тэатраў, а таксама званне лаўрэата Прыбалтыйскай вясны. Як лепшая у Савецкім Саюзе выканаўца гэтай ролі, яна была ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. У чэрвені мінулага года Аляксандры Іванаўне было прысвоена званне Заслужанай артысткі рэспублікі.

У Мінску Клімава іграла таксама ролі Ракіцінай у «Далях неаглядных» Н. Вірты, рэвалюцыянеркі Рашэлі ў «Васе Жалызновай», Лідзіі ў «Варварах» М. Горкага, Лізкі ў радыёкампазіцыі «На тое яно і каханне»...

Сваім «актывам» з мінскага рэпертуару пасля ролі Камісара Аляксандра Клімава лічыць вобразы Нілы Сніжко з «Барабаншчыцы» і Валі з «Іркуцкай гісторыі» — вобразы нашых сучасніц, жаночыя вобразы, якія ідуць па жыцці з намі побач.

Ніла Сніжко — маладая савецкая дзяўчына-камсамолка — у гады Айчынай вайны была пакінута на падпольную работу ў тыле ворага. Адгрымеў бой, адступіў вораг — і ў горадзе, спустошаным і разбураным, адраджаецца жыццё. Яно прабіваецца на папалішчах, на руінах, сярод другу і попелу — і ўсё ж жыццё ў родным савецкім горадзе!

І тут вось глядач сустракаецца з Нілай — суседзі па жыллю і вулічныя хлапчкі называюць яе нямецкай аўчаркай... Вось яна, гэтая дзяўчына, разбітая, развязная, якая вадзіла даволі бліzkую кампанію з нямецкім афіцар'ём, танцуе на ложку і спявае пошлую песеньку. І глядач бачыць: што ёй сорам!

Але вось Ніла застаецца адна са сваімі думкамі-ўспамінамі... Як даўно ўсё

Артыстка Аляксандра Іванаўна Клімава з сынам.

гэта было! Якія выпрабаванні пралаглі паміж яе сённяшнім жыццём і тым веснавым сонечным днём, калі яе ў школе прымалі ў камсамол... Якія песні яны тады спявалі ўсе разам... А цяпер... Хлапчкі кідаюць у яе на вуліцы каменнямі... «Патаскуха», «аўчарка»...

Калі б усе ведалі, што робіцца ў яе на сэрцы... Калі б ведалі, як ёй цяжка!.. Лягчэй жыццё пражыць сярод ворагаў, чым адзін дзень быць ворагам сярод сваіх...

Клімава — па свайму характару больш за ўсё актрыса драматычнага плана. Але яна вельмі добра валодае майстэрствам пераўвасаблення. Гэтую асаблівасць яе таленту мы бачым у «Барабаншчыцы». У гэтым пераконваемся, знаёмячыся з другім вобразам, створаным ёю ў «Іркуцкай гісторыі», — вобразам Валі-касіршы з ларка або Валькі-дзяшоўкі, як яе называюць на будоўлі.

Так, яна лёгкадумная, так, ёй падабаецца, «каб яе любілі хлопчыкі», так, «з Віцькам Байцовым ёй весела»...

А вось сустраэўся Сяргей — і раптам усё аказалася па-іншаму. Сяргей даў аплявуху нягодніку, які асмеліўся зняважыць Валю, Сяргей пісаў ёй пісьмы, крыху смешныя, разумныя, але не такія, як у іншых, Сяргей, нарэшце, не пасаромеўся пры ўсіх сказаць ёй, што ён яе кахае і хоча назваць сваёй жонкай.

А колькі раз балела Валіна сэрца, гледзячы на чужых дзяцей: «А цябе ніхто не назаве «мама»...

Валя робіцца жонкай Сяргея, і глядач бачыць, як адтайвае і якой цудоўнай кветкай расцвітае яе сэрца, сагрэтае сапраўдным каханнем.

Валя-Клімава праводзіць гэтае перааджэнне шчыра і пераканаўча. Глядач яе разумее, ён ёй верыць, ён з ёю!

* * *

...Вось так, бывае, паварочваецца тваё жыццё, твой лёс. У маладосці ты ніколі не думала, што станеш актрысай, а зараз ты не можаш інакш жыць. І ў гэтым тваё вялікае шчасце.

Але не толькі гэта. Ёсць і другое. Вось яно, нібы мяч, пяшчотнае і ружовае, скача па тваіх каленях. Вось яно шукае цёплымі губкамі твае грудзі. Вось адной толькі табе паўтарае яно першае сваё слова: «ма-ма»...

Гэта твой Андрэйка.

І песцячы яго, сваё шчасце, сваё цуда, ты гаворыш, перапоўненая пачуццём мацярынскай і жаночай гордасці: — З усіх маіх роляў — гэта самая лепшая і самая любімая!

Так думае, напэўна, кожная маці...

Алена ВАСІЛЕВІЧ

НЕЎТАЙМАВАНАЯ

ЗДАЕЦЦА, у сакавіку нам давялося прысутнічаць на адным аўтарытэтным сходзе. На яго з'ехаліся з усіх раёнаў Віцебшчыны партыйныя і савецкія кіраўнікі, старшыні і аграномы калгасаў, спецыялісты саўгасаў, лепшыя брыгадзіры, звеннявыя. Размова ішла аб выкананні абавязацельстваў.

Многіх прамоўцаў прысутныя праводзілі з трыбуны апладысмантамі, другіх... Вядома, як бывае, калі кіраўнік зарапартуецца на справе і спрабуе выкарыстаць трыбуну, каб прыкрыць свае грахі красамоўствам. «Рэгламент!» — няўмольна нясецца ў такіх выпадках з залы, і хочаш не хочаш, а мусіш, апусціўшы галаву, ісці на месца. Ісці і адчуваць калючыя позірк тых, хто і ў рабоце не прывык азірацца на суседа, і з трыбуны праўду рэжа.

Не ўтаймавалася яшчэ зала пасля провадаў з трыбуны аднаго з тых, хто на словах добра жне і косіць, як з прэзідыума аб'явілі:

— Слова мае Вера Жулёва.

Па прыступках на сцэну ўзышла сярэдняга росту, з ледзь прыкметнай сівізнай на скронях жанчына.

Гаварыла яна гучна, шпарка і без шпаргалкі. Гаварыла аб тым, што зроблена ў іх калгасе імя Чырвонай Арміі Віцебскага раёна, у якім стане насенне, колькі і якіх нарыхтавалі ўгнаенняў, як адрамантавалі тэхніку, як спланавана расстаноўка людзей на гарачы час сяўбы.

— Сваё абавязацельства (Жулёва расказала і аб гэтым) — атрымаць з кожнага гектара псеваў па 1100 цэнтнераў зялёнай масы кукурузы з пачаткамі і па 7 цэнтнераў семя і валакна ільну маё звяно выканае, — запэўніла ў заключэнне Вера Антонаўна прысутных.

У зале доўга гримелі апладысменты. Пляскалі ў далоні ўсе. Толькі наш сусед зрабіў некалькі запісаў у бланкоце і іранічна заўважыў:

— Відаць, штатны прамоўца гэтая Жулёва. А старшыня калгаса там, напэўна, дыпламат... Вось і ставіць громаадводцы... Пускае іх на трыбуну... Глядзіце, маўляў, якія ў нас справы... Самі людзі гавораць аб іх, а не я.

— Пажывём — убачым, — умяшаўся ў нашу размову яшчэ адзін удзельнік сходу. — Раю не філасофстваваць... Можна памыліцца... Ды, як гаворыцца, куранят па восені падлічваюць, — дадаў ён і кінуў хітры позірк у бок нашага суседа з бланкетам.

Адшумеў май з праліўнымі дажджамі і навалніцамі. Багатай руню яравых пакрыліся палі. Вызначыліся і квадраты кукурузы. Паехалі мы ў калгас паглядзець, як расце яна на ўчастку нашай знаёмай. Самой гаспадыні тут не было. Яна член райкома партыі і сёння яе паклікалі туды. На квадратах завіхаліся тры баявыя памочніцы Веры Антонаўны — Марыя Навіцкая, Матрона Захарэнка і Марыя Язэпенкава. Пасля таго, як механізатары правялі рыхленне міжрадкоўяў, жанчыны знішчалі ў гнёздах асот.

— Раней у нас быў цудоўны ўчастак. Такого пустазелля мы там і ведаць не ведалі, — пачала гаварка Марыя Навіцкая.

— А хіба вам яго падмянілі, ці што?

— Э-э-э, — развяла рукамі жанчына. — Вінавата наша неўтаймаваная звеннявая. Узяла і ўступіла ўчастак, што мы яшчэ з восені дагледзелі, маладым нявопытным звеннявым Баранаву і Страленку. Яны, кажа, навічкі на кукурузе, няхай і вырошчваюць яе на добрай зямлі, а мы і на кепскай вырастцім... Вось і насядаем на асот.

А здарылася гэта так. Незадоўга перад сяўбой кукурузы калгас абавязаўся амаль удвая павялічыць плошчы пад «каралевой». Разлік быў просты: высокія абавязацельствы па надоях малака не выканаць без трывалай кармавой базы.

Праўленне, партыйная арганізацыя, актыў сельгасарцелі зрабілі стаўку на кукурузу. Знайшліся яе прыхільнікі сярод мужчын, згадзіліся працаваць звеннявымі калгаснікі Баранав і Страленка. Усё ішло гладка, пакуль не пачалі выдзяляць участкі. Вось тут і спахапіліся новыя звеннявыя. Яны пабаяліся, што на адведзенай іх звенням пустэчы цяжка будзе атрымаць высокі ўраджай. Доўга іх угаворвалі, а яны сваё:

— Дайце добрыя землі. Інакш гаворкі няма.

— Бярыце мае пятнаццаць гектараў, — паднялася Вера Антонаўна.

У клубе ўсталявалася незвычайная цішыня. Усе ўтаропіліся ў Жулёву. «Што яна робіць?» — здаецца гаварыў позірк кожнага прысутнага.

А назаўтра па ўсяму калгасу толькі і гаварылі аб учынку Веры Антонаўны. Гаварылі як аб подзвігу. І чым не подзвіг. Столькі сіл і часу затрачана. Бярыся цяпер і пачынай сама ўсё спачатку.

Спагадлівы і непрымірым чалавек Вера Антонаўна. Нямала сустрэч было ў яе з кіраўнікамі гаспадарак, актывістамі і знатнымі людзьмі і радавымі працаўнікамі вёскі. Шчыра, як маці і таварыш, душэўна і з нейкай асаблівай заклапочанасцю за лёс справы гаворыць яна з тымі, хто любіць працаваць, але іншы раз спатыкнецца, сядзе з правільнага курсу з-за недахопу вопыту і ўмення.

Вось за гэта ўдзячны ёй даяркі тых калгасаў Браслаўшчыны, дзе Вера Антонаўна сустрэлася з абуюраючымі адносінамі кіраўнікоў да людзей такой паважанай прафесіі. Гэта яна, Жулёва, дабілася таго, што там на фермах абсталявалі чырвоныя куткі, знайшлі сродкі і набылі спецвопратку, адмовіліся ад ураўнілаўкі ў аплаце працы жыўёлаводаў.

Ніколі не забудзе сустрэчы з Верай Антонаўнай і брыгадзір калгаса «Уперад» Сцепаніда Агееўна Рыбатуева. Жанчыну толькі вылучылі на такую адказную пасаду. Не ладзілася ў брыгадзе з кукурузай. Знайшла Жулёва спагадлівае слова, падтрымала маладога брыгадзіра.

— Крылі ў птушкі мацнеюць у палёце, а чалавек — у творчых пошуках і выпрабаваннях. Паверце кукурузе, не адступайце, і поспех прыйдзе.

Тут жа Вера Антонаўна расказала, што і ў яе ў першыя гады работы звеннявой былі няўдачы. Але

Вера Антонаўна Жулёва

яна не саромелася лішні раз патурбаваць брыгадзіра, агранома, старшыню і дабівалася свайго. Інакш нельга. Так патрабуюць інтарэсы калгаса, дзяржавы.

Інакш размаўляе Вера Антонаўна з тымі, хто за-слугоўвае суровай ацэнкі, хто на словах за ўсё перадавое, а працуе — як мокрае гарыць.

Там, на Браслаўшчыне, дасталося ад яе брыгадзіру калгаса імя Дзімітрава Пагажэльскаму. Без меры абуралася Жулёва, калі даведлася, што названы таварыш у дадатак да такой пасады аграном па спецыяльнасці і сакратар партыйнай арганізацыі.

Здавалася б, што яшчэ трэба пры спалучэнні такіх якасцей, каб паказаць узор сапраўды партыйнага і навуковага разумення важнасці вырошчвання кукурузы. Ды дзе там. Пагажэльскі аказаўся ў ролі простага сузіральніка і недарэчнага гаспадара. Суровы, вельмі непрыемны экзамен прыйшлося трымаць яму і перад госцяй, і перад сваім сумленнем.

— Я не разумею ваших парадкаў і вашай работы, паважаны таварыш. Выходзіць, вы, аграном, не паважаеце агра-тэхніку. Што вы сабе думаеце? Неадкладна барануйце пасевы, інакш у вас нічога не вырасце, на зіму застанецеся без кармоў.

Цікавы чалавек Вера Антонаўна. Складаная яе біяграфія. Дваццаць чатыры гады назад яна, вясковая дзяўчына, скончыла школу ФЗН і да 1956 года працавала на віцебскай панчошна-трыкатажнай фаб-

рыцы «КІМ». Тут у 1951 годзе ўступіла ў рады слаўнай Камуністычнай партыі. Потым, па закліку свайго сэрца, яна пайшла ў адстаючы раней калгас і ўзначаліла комплекснае звяно па вырошчванні ільну і кукурузы. Ужо ў 1957 годзе яна ўстанавіла раённы рэкорд: атрымала па 350 цэнтнераў зялёнай масы кукурузы з кожнага гектара пасеваў.

З году ў год раслі паказчыкі, прыходзіла новая слава. Жулёва ўзнагароджана Граматай і Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, ордэнам Леніна.

Прышла сёлетняя восень. Багатая і радасная для хлебарабаў. Шчодро адплаціла зямля за старанную працу і Веры Антонаўне. З кожнага гектара атрымана па 1267 цэнтнераў зялёнай масы кукурузы. Удзячны ёй калгасныя жывёлаводы. Выканана абавязацельства і па ільну.

Умее трымаць сваё слова сельскі камуніст, грамадскі дзеяч Вера Жулёва. Не за прыгожыя словы выбралі яе нядаўна калгасныя камуністы сваім важным. Па яе ініцыятыве партыйны сход сельгасарцелі прыняў рашэнне змагацца за званне калгаса камуністычнай працы. Па душы прыйшлася ўсім хлебарабам гэтая ініцыятыва.

— У добры час, таварышы! Новых поспехаў Вам і Веры Антонаўне.

В. ФЕДАРАЎ, В. ЛУГАВЫ

Аграном Надзея Белая

Юрый ПОЛЯК

I

НАДЗЯ, падышоўшы да сваёй хаты, села на ганак, каб крыху адпачыць. Не хацелася, каб Мікола заўважыў яе стомленасць. Напэўна, не стрымаўся б і зноў сказаў бы:

— Дакуль ты сябе будзеш зводзіць. Ты зусім не клапацішся аб ім...

Гэтыя словы яна і ўчора чула. Некалькі дзён назад урач ёй амаль тое ж самае сказаў:

— Вам, Надзея Сямёнаўна, час у дэкрэтны адпачынак ісці.

Добра, што не чуў гэта муж. Што ўтойваць. Надзея ператамілася. Яна толькі што вярнулася з Кіева, дзе абараняла дыплом агранома, завочна закончыла сельскагаспадарчую акадэмію. Прышлося нямаля папрацаваць.

Над самай галавой вісеў вялікі жоўты месяц. А вечар такі спакойны, ціхі. Як лёгка дыхаецца! Застаючыся сам-насам, яна нават размаўляла з ім, называючы яго самымі плышчотнымі словамі, якія толькі існуюць у чалавечай мове.

Мікола, напэўна, ужо непакоіцца: так позна, а яе няма.

І сапраўды, у хаце з кута ў кут нервова крочыў мужчына, час ад часу спыняючыся і прыслухоўваючыся да таропкіх крокаў на вуліцы. Дзе яна можа быць? У канцылярыі сядзіць? І старшыня ж добры! Не можа ёй сказаць, каб ішла дадому. Што за людзі бессардэчныя! О, ка-

лі б трапіўся яму ў гэтую хвіліну старшыня, выказаў бы ўсё... Мікалай выйшаў з дому з намерам накіравацца ў канцылярыю.

— Куды сабраўся, Мікола? — працягнула да яго рукі Надзея.

— Ты? Чаму сядзіш тут, чаму ў хату не ідзеш?

— Мару, Мікола.

— Аб чым?

— Не аб чым, а аб кім, разумееш, аб ім...

Мікола абняў жонку за плечы. Яна прытулілася да яго, паклала галаву на грудзі.

— Ты зусім змёрзла, хадзем у хату.

Стол быў накрыт белым вышываным абрусам. Мікалай паспеў ужо згатаваць вячэру.

— Памый рукі і садзіся есці.

— Дзякую, Мікола.

— Надзея... У мяне хутка цяргпенне лопне. Я цябе больш не пушчу з дому. Хіба ж так можна ў тваім стане?

— Прывяжаш мяне да стала? — засмяялася яна.

— Ты ўсё жартуеш. Зразумей, Надзея, нельга так. Дзеся яго нельга.

— Згодна, дзеся яго нельга.

Сядзячы за сталом, Надзея расказала Мікалаю, як прайшоў дзень, як працавалі людзі. Так павялося ўжо: заўсёды яны адзін аднаму расказваюць пра свае справы. І ў Мікалая — брыгадзіра будаўнічай брыгады — таксама заўсёды ёсць чым падзяліцца з жонкай. Іх калгас, пасля ўзбуйнен-

Надзея Белая

ня, разгарнуў такую будоўлю, што дух захоплівае. Сюды прыязджаюць з іншых калгасаў, каб павучыцца танна і трывала ўзводзіць тыпавыя жывёлагадоўчыя памяшканні, новыя прасторныя дамы для калгаснікаў.

Цяпер тут будуць вялікія круглыя свінарнікі, кароўнікі. Будаўнічая брыгада — удзельніца Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі. Калгас ведаюць далёка: і ў Прыбалтыцы, і ў Маскве, Смаленску... Ён славіцца высокімі ўрадзяямі, сваімі

высокапрадуктыўнымі фермамі, і асабліва трусагадоўляй. Ферма шпарка расце, патрэбна ўсё больш і больш домікаў для трусаў. Гэта ж не жарт — прадаць дзяржаве на мяса, а калгасам на папаўненне сваіх ферм больш 20 тысяч трусаў. Такой колькасці даўгавухіх яшчэ ў калгасе ніколі не было, хаця трусагадоўляй тут займаюцца больш дваццаці год.

Сёння днём паштальён прынёс пісьмо, якое многіх усхвалявала, — пісьмо з далёкай Карэі. У ім сябры дзякуюць навінкаўцам за таварыскую дапамогу. Жывёлаводы гаспадаркі «Самсу» правінцыі Ранган пішуць, што дзякуючы ўкараненню перадавога вопыту, які перанялі на Маскоўскай выстаўцы, трусаводства Чан Ір Сун за адзін год атрымала больш шасці тысяч галоў маладняку. Пісьмо чыталі сябры Мікалая і вельмі радаваліся. І зараз ён з натхненнем раскажаў аб гэтым Надзі.

— Малайчына якая гэтая Чан Ір Сун, — усклінула Надзея. — Трэба будзе пісьмо надрукаваць у нашай газеце-шматтыражцы. Няхай усе калгаснікі прачытаюць яго. Як наш калгас пакрочыў далёка! — летуценна прамовіла яна. — І ў Карэі аб ім ведаюць.

Раптам настрой яе змяніўся, усхвалявалася, вочы заблішчалі. Гэта яна, мабыць, успомніла пра спрэчку з учотчыкам трактарнай брыгады Васілём Брэль. Не магла ж Надзея прайсці міма, калі заўважыла, што трактарыст Дзейкун з'явіўся на работу ў непярозым стане. А трактарыст Павел Брэль? Малады чалавек рашыў адзначыць фэст, а трактар дзень прастаяў... Але ж чаму Васіль стаў на абарону іх? Надзея выказала яму ўсё гэта, а ён?

— Вам, Надзея Сямёнаўна, шкодна хвалявацца. — Ён засмяяўся, паказваючы свае роўныя белыя, як часнок, зубы. — Шкодна ў вашым стане. Пашкадуйце сябе.

— Ты, Васіль, сябе шкадуй. А пра мяне не клапаціся. Я гэтага не даю.

— Вось як! Пагроза? — І тут ён перайшоў на афіцыйны тон. — Наогул, давайце дамовімся: займайцеся паліводчымі брыгадамі. Нас пакіньце ў спакоі. Дамовіліся? Да пабачэння, аграном! — ён шчоўкнуў абдасамі і пайшоў.

— Пачакай, пачакай! Чаго ж ты ўцякаеш? Я ж табе яшчэ нічога не сказала. Збаяўся?

— Я, гэта я збаяўся? — зарагатаў Васіль. — Не з такіх. Я вам тады больш скажу. Я вучуся ў тэхнікуме. Так? Брыгадзір ужо закончыў тэхнікум. Так? Мае дыплом. Так? — Васіль зрабіў мнагазначную паўзу, гледзячы, як дзейнічаюць яго словы. — Так што без вас як-небудзь...

— Зазнаўся, Васіль. Усё я ды я.

Успамінаючы пра гэта, Надзея падумала: «І ў нас яшчэ не ўсё гладка ідзе, хоць калгас так высока ўзняўся». Вось і сёння прыйшлося зноў скрыжаваць шпалькі ўжо з брыгадзірам трактарнай брыгады Андрэем Белым. Трэба было загадаць для другой змены падвезці механізатарам гаручае. Не гнаць жа трактары на сядзібу, каб правіць іх. Хто ж павінен быў

паклапаціцца пра гэта? Вядома, Андрэй ды ўчотчык Васіль.

— Дрэнна паварочваецца, механізатары, — упікнула Надзея. — Прыйдзеца на пасаджэнні праўлення абмеркаваць вашу работу. Напішу аб гэтым у нашу шматтыражку.

— Ф-ю-ю, — працяжна свіснуў Васіль.

Мікола ўважліва слухаў Надзею. Ён адначасова і захапляўся ёю і хваляваўся за яе. Так, усё яна бярэ да сэрца. Такую неспакойную Мікалай ведаў Надзею з першых дзён знаёмства. Такую ён пакахаў і яшчэ больш кахае зараз. Можна за гэтую настойлівасць, за гэтую любоў да зямлі і назваў Надзею Белую — маладога агранома — стараннай працаўніцай, жанчынай з гарачым сэрцам сакратар райкома партыі на першым раённым з'ездзе жанчын.

II

Старшыня калгаса Міхась Горахаў не раз думаў пра сябе, што за многа год яму, бадай, упершыню прыходзіцца працаваць з такім аграномам — настойлівым і адланым справе. Надзею вельмі хвалюе, напрыклад, чаму гэта суседнія калгасы не бяруць у іх мергель, каб уносіць у глебу. І мала ёй сваіх клопатаў, ад якіх галава трашчыць, а тут яшчэ чужыя...

Гэты мергель — выдатны сродак барацьбы з кіслымі глебамі — мае сваю гісторыю.

...Вельмі цяжка прыходзілася калгасу, каб узяць ураджайнасць. Ішлі на ўсё, нічога не шкадавалі, ні сродкаў, ні поту. Кіслыя глебы... Вапна ішла ў калгас вагонамі, няхай нават эшалон, другі прыйдзе, усё роўна гэта што кропля ў мора, уносілі яе ў глебу, як казалі калгаснікі, па чайнай лыжцы.

Аднойчы адзін са старажылаў выпадкова натрапіў на мергелевыя залежы. І знаходзіліся яны зусім побач, але дагэтуль ніхто не ведаў, што да скарбу рукой падаць, бяры колькі хочаш і каўмі зямлю. А ёй жа мергель патрэбны не менш, чым дождж у засушлівае лета. Прыйшоў Мікалай Мікалаевіч Дзейкун да агранома і кажа:

— Знайшоў я, Надзея Сямёнаўна, скарб, чыстае золата. Пад нагамі сотні год ляжаў, а мы бессаромна тапталі яго. Сапраўдная вапна.

У Надзеі шырока раскрыліся вочы: аб чым гэта ён? Жартуе стары. А ён, напэўна, адгадаў думкі Надзі, падміргнуў, шчоўкнуў языком і працягваў:

— От, думаеце, Мікалаевіч жартуе, а я зусім сур'ёзна. Паверце, не прыходзіў бы да вас у такі позні час.

Надзея накінула на плечы жакет і выйшла ў сенцы. Праз хвіліну адтуль пачуўся яе голас.

— Мікалаевіч! Ідзіце сюды! — Надзея трымала ўжо ў руцэ запалены ліхтар. — Пайшлі, пакажэце мне тое месца.

— Ноччу! — усклікнуў стары. — А ранішай не паспееш? От, ведаў бы, то сёння не прыходзіў бы.

Прыйшлося ісці. Мікалаевіч не памыліўся.

— Вы, Мікалаевіч, не ўяўляеце,

што знайшлі. Для нас гэта даражэй золата.

На досвітку туды накіраваліся Мікалаевіч, Надзея і Міхась Горахаў.

— Вось гэта скарб, — узрадаваўся старшыня. — Неадкладна пачнём здабычу мергелю.

Першаадкрывальнік залежаў Дзейкун узначаліў брыгаду па распрацоўцы іх. Так, мергелю хопіць усім — і сабе, і суседнім калгасам. Не шкада ж добром падзяліцца, няхай на здароўе карыстаюцца добрыя людзі. Тут мергель унеслі на ўчасткі, прызначаныя пад бульбу, кукурузу, па чатыры-пяць тон на гектар. Чаму ж з суседніх калгасаў не прыежджаюць па яго? Прапаноўвалі ж ім, бярыце, калі ласка, узімайце і вы ўраджайнасць палёў. Але суседзі не падавалі голасу. Здзіўлялася Надзея: да іх з адкрытым сэрцам, а яны... Вось гэтыя думкі і прывялі агранома Белую да сакратара райкома партыі Уладзіміра Віктаравіча Лашкевіча.

Сакратар, выслушаўшы яе, цёпла ўсміхнуўся і сказаў:

— Вельмі добра, што зайшла да нас. Ты, Надзея, зрабіла па-камуністычнаму.

Зрабіла па-камуністычнаму... Значыць, чалавек не замкнуўся ў рамках аднаго свайго калгаса, а глядзіць далей, шырэй, хоча, каб не адзін калгас, няхай будзе не свой, родны, а многія атрымалі б карысць ад таго скарбу. Нядаўна ў гэтым жа кабінёце Надзею прымалі ў партыю. На выгляд зусім маладая дзяўчына, з доўгай касой, укладзенай вянкам на галаве, наіўнымі вачыма... Яна вельмі хвалявалася, калі адказвала на пытанні. Вось і тады таксама па-сяброўску ўсміхнуўся сакратар. Цяпер перад ім сядзела, здаецца, ужо не тая сарамлівая дзяўчына, а сталая, сур'ёзная жанчына з ясным прамым позіркам.

— Як ты жывеш, Надзея? — шчыра запытаў сакратар.

— Жыву добра. Нядаўна вярнулася з Кіева. Дыплом абараніла.

— Вось як! Віншую! А накіонт мергелю можаш не хвалявацца. Дадзім указанне вашым суседзям.

Можна ісці, устаць, развітацца, але не хапелася. Хапелася аб многім яшчэ раскажаць сакратару. Аб тым, як у калгасе ідзе барацьба за рубяжы, вызначаныя ў сямігодшым, аб людзях, аб тых, хто да самазабыцця працуе на палях, на фермах... Пачалі ўжо адвозіць на пеньказавод тэхнічныя культуры. Ужо больш паўмільёна рублёў паступіла ў калгасную касу. Паллічана, што даход сёлета за продаж малака, мяса, трусаў, збожжавых складзе пяць мільёнаў рублёў. А які багаты працадзень: па два кілаграмы зерня, пяць кілаграмаў бульбы, па 10 рублёў грашыма... І аб усім гэтым пісала Надзея ў калгаснай шматтыражнай газеце. Гэты нумар рэдкалегія вырашыла накіраваць карэйскім сябрам.

...Адшумела гарачая пара. Сельскагаспадарчы год заканчваецца. Але Надзеі заўсёды хапае работы. Ёй і ў калгасе ёсць што рабіць, ды і дома — малое дзіця на руках...

Вёска Навінкі, калгас «Іскра»,
Калінкавіцкі раён.

Адзін дзень

Ірыну Клімашэўскую наш чытач ужо ведае па тых апавяданнях, якія друкаваліся ў «Работніцы і сялянцы» раней. Цяпер выйшла першая кніжка яе апавяданняў — «Сіні бор». Кніжка цікавая, напісана са шчырым хваляваннем і любоўю да чалавека, да нашага сучасніка, да нашага савецкага жыцця. Прачытаўшы кнігу «Сіні бор», чытач упэўніцца ў гэтым сам. Пажадаем маладому аўтару новых поспехаў і новых кніг. «Адзін дзень» — апавяданне з кнігі.

Ірына КЛІМАШЭЎСКАЯ

Мал. Ю. Пучынскага

У ПАЧАТКУ чэрвеня Дзмітрый Ткачук скончыў чытаць лекцыі ў інстытуце, узяў у клініцы водпуск і цэлы вечар думаў, куды б яму лепш за ўсё паехаць. Нарэшце вырашыў ехаць на Гомельшчыну, у Барсукі. За дзень ён абышоў магазіны, накупіў падарункаў сваю ўвечары складваў чамадан, калі раптам прынеслі тэлеграму. Спадзеючыся і баючыся верыць, ён раскрыў шэры бланк. Тэлеграма і на самай справе была ад яе: «Прыязджайце неадкладна Ольга». Адставіўшы далей велізарны, спецыяльна набыты для барсукоўскіх падарункаў чамадан, Дзмітрый хутка сабраў другі, маленькі, з якім звычайна ездзіў у камандзіроўкі, і накіраваўся на вакзал.

Праз дзве гадзіны ён ужо ляжаў на верхняй паліцы ў спальным купэ поезда далёкага следавання. Прывыкшы да частых паездак, ён звычайна засынаў у адзін момант і ў любых умовах. Але зараз, вядома, было не да сну. Люстэрка ў дзвярах купэ пакорна адлюстравала ўсе прамільгнуўшыя міма вокнаў гарадскія агні і патухла. Ноч прыпала да самых шыб, цёмная, безгалосая, душная. Дзмітрый хацеў было адчыніць акно, але ўспомніў, што на ніжняй паліцы спіць дзіця. Ён паспеў разгледзець яго, калі праваднік, уносячы пасцель, адчыніў дзверы ў светлы калідор. Уздыхнуўшы, Ткачук лёг на спіну і пачаў думаць пра Ольгу. Ён успомніў усё, з самага пачатку і да апошняй сустрэчы. Яму гэта было вельмі патрэбна, таму што ён ніяк не мог адгадаць, што тоіцца за трыма словамі Ольгінай тэлеграмы, навошта яна кліча яго, што яго можа чакаць у Соснах.

Чамусьці Ольга была ў яго памяці та-

кой, якой ён убачыў яе ў першы раз, у студзені. Помніцца, ён вярнуўся з камандзіроўкі пасля ўдала праведзенай аперацыі дэкампенсаванага парoku сэрца. Настрой быў цудоўны, а ў добрым настроі Дзмітрый любіў субсяседнікаў. З аэрадрома дарога ішла міма клінікі. Дзмітрый убачыў знаёмае блакітнае святло ў акне дзяжуркі, ну і забег на аганёк. Пазней ён не раз горка смяяўся сам з сябе: ведаў бы, як апычацца аб гэты аганёк, сто разоў бокам абышоў бы.

Здаецца, усё пачалося з першай сустрэчы. Калі высветлілася, што Ольга тры дні таму назад прыступіла да абавязкаў хірурга ў аддзяленні, якое ўзначальваў Ткачук, і ён назваў сябе, яна ўсміхнулася: «Дык гэта вы той самы славуці хірург, у якога не было ніводнай няўдалай аперацыі?». Ён не здзівіўся гэтай дасведчанасці: не так даўно ў медыцынскім часопісе быў артыкул аб яго вопыце, а ў газеце друкаваўся нарыс, у якім аўтар маляваў Дзмітрыя Ткачука віртуозам скальпеля і наогул выдатнай асобай. Дзівіла яго іншае. Тое, што ва ўсмішцы Ольгі было нешта вельмі падобнае на іронію. Таму, калі яна спытала ў тым жа тоне і з той жа ўсмішкай: «У дваццаць восем год вы кандыдат медыцынскіх навук і ўзмоцнена працуеце над доктарскай дысертацыяй?» — ён сярдзіта пачырванеў: «А што, гэта таксама смешна?» Яна сказала, што пакуль яшчэ добра не ведае, смешна гэта ці сумна.

У такім прыкладна тоне праходзіла ўся далейшая размова. І ўсё-такі Дзмітрый не адыходзіў. Ён глядзеў на яе твар і не мог зразумець, што ў ёй так на дзіва мі-

ла. Вельмі звычайны твар, рот нейкі дзявочы, яркі і насмешлівы, шчокі прастадушна ружовыя, а вочы безмяцежна сінія. Сапраўдная матрошка. Толькі калі раптам яна, зазлаваўшы, нахмурыла бровы, шыракаватыя і вельмі цёмныя ў параўнанні з бялявымі валасамі, матрошка адразу знікла. Халодная сінява вачэй і чорная, амаль суцэльная лінія броваў рабілі твар строгім і незвычайным.

Жыццё сапраўды настала дзіўнае. Ён ішоў на работу, як на спатканне, — кожную раніцу запэўняючы сябе, што абавязкова пагаворыць з ёй начыстату. А вяртаючыся дадому, са злосцю перабіраў у памяці ўсе крыўдныя словы, пачутыя ад яе за дзень. Ёй не падабалася яго асцярожнасць. І калі Дзмітрый гаварыў ёй, што ў хірургіі, як і ў іншых навук, таксама ёсць свой паталок, яна адказвала запальчыва: «Калі ўвесь час думаць пра паталок, то ніколі не ўзляціш». Гэта, вядома, вельмі прыгожа сказана, але жыццё, на жаль, дрэнна ўкладваецца ў рамкі афарызмаў. Калі хворы памірае на стала, ніхто чамусьці не гаворыць прамой аб прыгожасці смелых парыванняў, а ўсе называюць хірурга мясніком і канавалам. Ну, можа быць, і не ўсе, але ўжо сваякі памёршага абавязкова. Не, Дзмітрыю яшчэ ні разу не прыходзілася адчуваць гэта на сабе, і ўжо яго справа дабіцца таго, каб ніколі не адчуваць і надалей.

«Дзіўная ў вас, Дзмітрый Іванавіч, пазіцыя, — гаварыла яму Ольга, — як быццам не вы для хворых, а яны для вас». «Можа быць, і дзіўная, — адказаў ён, — але чамусьці хворыя заўсёды просяцца на стол да Ткачука, а не да Горлавай або, скажам, Цярэшкі». Горлава — гэта прозвішча Ольгі. Яна і Федзя Цярэшка ўжо каля двух год спецыялізаваліся ў галіне сардэчнай хірургіі. У практыцы ў абодвух здаралася ўсякае: былі ўдачы, былі і зрывы. Не дзіўна, што хворыя прасіліся да Ткачука, пра якога сёстры ахвотна расказвалі легенды.

Часам ён спрачаўся з Ольгай да хры-

паты, да таго, што пачынаў яе ненавідзець. Але гэта хутка праходзіла, і Дзмітрый успамінаў аб тым, што ў яе асаблівыя рукі: у холад яны цёплыя, у гарачыню — халодныя. І вяснушкі. Такія заўсёды бываюць у дзяўчынак, упартых і злосных. Сёстры ў клініцы гаварылі пра Ольгу, што яна вельмі сур'ёзная

для сваіх дваццаці пяці год. Проста дзіўна, як гэтыя сарокі маглі даведацца, што аб доктару Горлавай трэба гаварыць у прысутнасці Ткачука. Ва ўсякім выпадку, яны напэўна здагадваліся аб тым, што робіцца на сэрцы ў старэйшага хірурга аддзялення. Можна быць, здагадалася і Ольга?

Часам яму здавалася, што і яна адносіцца да яго не зусім так, як гаворыць. Калі паверыць ёй, то Дзмітрый не проста асцярожны ўрач, — ён сябелюб, чэрствы, раўнадушны чалавек, перастрахоўшчык, кар'ерыст, і, божа мой, чаго толькі не было сказана ў яго адрас. Пачаўшы з абстрактных выказванняў аб абавязку хірурга наогул, Ольга не доўга пратрымалася на гэтых акадэмічных пазіцыях. Нездарма ў яе былі вяснушкі на пераносі, дзяўчынка ўсё-такі дала сябе адчуць, яна не магла не перайсці на асабістасці. Даведзены неяк да крайнасці яе размовамі, Дзмітрый сказаў злосна: «Слухайце, Ольга Аляксееўна, калі я такі ўжо канчаны нягоднік, то пра што тады нам з вамі гаварыць?» Сказаў і сам спалохаўся, а раптам яна падумае, што і на самай справе з ім размаўляць не варта. Але яна не пайшла, сядзела, упарта ссунуўшы ў адну рысу свае строгія бровы, і дыхала часта-часта, як дыхаюць дзеці, калі стрымліваюць слёзы. Вось тады ён у першы раз і падумаў пра тое, што яна таксама, можа быць, не зусім да яго абыхавая.

І, здаецца, дарэмна падумаў, таму што праз тыдзень яна паехала. Зусім нечакана і незразумела для ўсёй клінікі ўзяла і паехала ў Сосны, у раённую бальніцу. З Дзмітрыем яна нават не развіталася, як быццам яго і на свеце не было. Цэлы месяц ён пражыў у чаканні пісьма, ён проста не ўмеў паверыць, што яна магла пайсці з яго жыцця так лёгка і проста. Ольга была яму неабходна, і зразумеў ён гэта па-сапраўднаму толькі цяпер, калі яе не стала побач. Дзмітрый шмат перадумаў за месяц, але думкі гэтыя не прынеслі яму ранейшага спакою. Ён стаў зласлівым, рассеяным, і калі аднойчы пажылая, заўсёды прыхільная да яго сястра сказала яму: «Вы, Міця, быццам з ланцуга сарваліся», — ён нагрубіў ёй. Потым прасіў прабачэння. Сорамна, накінуўся на чалавека, аблаяў, як быццам яна вінавата ў тым, што Ольга яго ведаць не жадае. Таварышы па клініцы і інстытуту ўгаворвалі яго ўзяць адпачынак раней тэрміну і падвінціць нервы, таму што які ж гэта хірург з нервамі. Ён паслухаў, сабраўся ў Барсукі, і вось замест Барсукоў едзе ў Сосны, не ведаючы, радавацца гэтаму або трывожыцца.

Непрыкметна Дзмітрый заснуў, а калі прачнуўся — быў ужо дзень, і праваднік прыйшоў забіраць пасцель.

— Вам, малады чалавек, Сосны? Мінут праз дзесяць будзем, — сказаў ён салідным кандуктарскім тонам.

Дзмітрый хутка памыўся і выйшаў на пляцоўку. Над цягніком, з упартасцю сабакі, які ўвязаўся за гаспадаром, плыла лахматая чорная хмара. Яна пралілася над станцыяй Сосны якраз у той момант, калі Дзмітрый сышоў на перон. У адну мінуту ён прамок да ніткі, хоць выцісні. Хавацца пад дах пасля гэтага ўжо не мела сэнсу, і Ткачук, махнуўшы рукой, пайшоў проста праз суцэльную заслонку дажджу...

Ольга чакала яго ля варот на аўтобусным прыпынку. Аўтобус мінут дзесяць як прыйшоў з горада і пайшоў назад,

яна, напэўна, ужо вырашыла, што ён не прыехаў, і толькі са звычайнай сваёй упартасцю стаяла і глядзела ў бок горада. Ubачыўшы Дзмітрыя, яна амаль пабегла яму насустрач і, працягнуўшы абедзве рукі, сказала, перарывіста дыхаючы:

— Нарэшце вы прыехалі.

У яе вочы ўваліліся і губы пабялелі, як быццам абвялі. Здаецца, яна даўно не спала як мае быць. І, глядзячы на гэты змучаны твар, ён раптам падумаў, што ў яе нейкія свае клопаты, якія яго не датычаць.

— Я толькі ўчора атрымаў вашу тэлеграму, — стараючыся не выдаць хвалявання, сказаў ён.

— Так, так, — разгублена кінула Ольга, — пойдзем жа, пойдзем.

У бальнічным калідоры стаяла халодная, пахнучая льякарствамі цішыня. Стракатая, неяк вельмі хатняя дарожка клапатліва глушыла крокі. Дзмітрый ішоў услед за Ольгай і са смуткам думаў аб тым, што яна зусім не рада яго прыезду, і што наогул незразумела, навошта ён раптам ёй спатрэбіўся. У яе ў кабінце ён пакорна вымыў рукі, пакорна надзеў пададзены ёю халат і толькі, падыходзячы да палаты, зразумеў, нарэшце, навошта патрэбен.

У палаце ляжала двое. Румяны стары, які пяшчотна пакалыхваў сваю забінтаваную руку, і хлопчык год сямі. Стары заўсміхаўся Ользе, а хлопчык нават не павярнуў галавы. Ён глядзеў у сцяну перад сабой, і твар яго здзіўляў сваім сінім колерам. Дзмітрыю дастаткова было зірнуць на гэтую сіняву, каб ужо больш не сумнявацца ў сэнсе Ольгінай тэлеграмы. Ён скося зірнуў на яе. Ольга стаяла, прыціснуўшы да грудзей гісторыю хваробы хлопчыка. Сустрэўшы позірк Дзмітрыя, яна працягнула яму паперы.

Хлопчык амаль бяшумна ўздыхнуў і павёў вачамі ў бок Дзмітрыя. Зрэшты ў дзіцяці былі вялікія і цьмяныя, яны не выказвалі нічога: ні болю, ні страху.

Дзмітрый не змог вытрымаць гэтага позірку і пачаў чытаць гісторыю хваробы. Ну, вядома ж! Прыроджаны парок сэрца, амаль безнадзейнае становішча. Калі нават рызыкнучь дастасаваць адзін з тых метадаў, якія Ткачук ужываў у лабараторыі, то і тады шанцаў на поспех амаль няма. У лабараторыі ён рызыкаваў жыццём паддоследнай жывёлы, гэта няцяжка, а тут дзіця, чыйсьці сын, унук, брат...

Яны выйшлі з палаты і вярнуліся ў кабінет Ольгі. Дзмітрый нерваваўся ў чаканні размовы, змест якой быў яму знаёмы вельмі добра. Хацелася курыць, але ён не ведаў, ці можна, а пытаць не адважваўся. Ён стаў спіной да зацягнутага марляй акна і чакаў.

— Што ж, — нарэшце сказала яна, запытальна і патрабавальна глядзячы яму ў вочы, — як вы думаеце?

— Вы ведаеце гэта не горш за мяне, дарагая Ольга Аляксееўна, — нахмурыўся ён.

— Не возьмецеся?

— Я яшчэ не звар'яцеў.

— Скажыце, ён зусім безнадзейны?

Замест адказу Дзмітрый узяў з яе рук гісторыю хваробы і пачаў перагортваць зноў. Так і не спытаўшы дазволу, закурыў і быў рады, што ёй гэта не падабалася. Яна паморшчылася, адмахваючыся ад дыму, і, так і не дачакаўшыся адказу, спытала зноў:

— Без умяшання дзіця памрэ?

— Безумоўна.

— А аперацыя можа яго выратаваць, праўда?

Ён няшчыра засмяўся:

— Вось і гавары пасля гэтага, што жанчыны не ведаюць логікі.

— А ўсё-такі, — настойвала яна, не звярнуўшы ўвагі на яго жарт.

— Я не прывык гуляць у жмуркі са смерцю, — раззлавана кінуў ён, тушачы папяросу.

Ольга з сілай закусіла губу. Яму былі знаёмы ўсе яе звычкі, за паўгода рабо-

ты ў адной аперацыйнай ён вывучыў іх усе да адной. Ён ведаў, што зараз яна абавязкова скажа што-небудзь злое, крыўднае, і яна сказала:

— Калі б мне вашы рукі і веды!

— А мне ваша пяшчотнае, чулівае сэрца, — у тон ёй прадоўжыў ён, — тады б мы рэзалі людзе і дзесяткамі ў імя любові да іх!

І, зразумеўшы, што перахапіў, дадаў міралюбіва:

— А хірург вы не горшы, чым я.

Яна безнадзейна махнула рукой, і была ў гэтым жэсце такая пагарда да яго, што Дзмітрый раптам з асаблівай горыччу ўспомніў свае нядаўнія недарэчныя надзеі. Паехаў бы, дурань, да сябе ў Барсукі. Прынамсі, паўвёскі абрадаваў бы, з прыяцелем на рыбную лоўлю схадзіў або на сенажаць, здарова! А то кінуў усё, паімчаўся, як вар'ят. Злавіў жар-птушку.

— Што, — сказала Ольга, як быццам адгадваючы яго думкі, — шкадуеце, што прыехалі?

Ён паціснуў плячыма:

— Чаго шкадаваць? Паклікалі, вось і прыехаў. Дрэнна, што дапамагчы не магу.

— Не хочаце, — паправіла яна.

— Не магу.

— Ну, добра. Справа ваша. Пойдзем, аднак, дадому. Пара.

Адчыніўшы дзверы аперацыйнай, яна сказала сястры:

— Нюра, назірайце, калі ласка, за Алёшам. Я вярнуся гадзіны праз дзве.

— Адпачылі б вы хоць сёння, Ольга Аляксееўна, — буркліва сказала сястра, — што ўжо цяпер Алёшы дапаможа, самі ведаеце...

Відаць, у бальніцы ўжо зразумелі, што прыездзя славутасць адмовілася ад аперацыі, ужо вельмі непрыветліва зірнула Нюра на Ткачука. І сосны таксама шумелі непрыхільна, абурана наракалі, уздыхалі.

— Дождж будзе, — сказала Ольга нейкім прыглушаным голасам. Яны пайшлі поплец па дарозе ў горад. Дождж дагнаў іх ужо на павароце. Цёплы і буйны, ён дзелавіта размаляваў у крапінкі светла-шэрую стужку дарогі. Ольга не вохкала, як звычайна робяць жанчыны, калі іх нечакана заспеў дождж, толькі часам яна выцірала твар рукой, і Дзмітрый не мог зразумець, што яна выцірае, дождж або слёзы. Але калі ён запытаў:

— Я магу зараз паехаць?

Яна адказала зусім спакойна, без усякіх слёз у голасе:

— Поезд толькі ў чатыры гадзіны.

— А дзе гасцініца?

— Навошта? Заставайцеся ў мяне, я ўсё роўна буду ў бальніцы.

У пакоі ў Ольгі было пуста: канапа, пісьмовы стол ды два крэслы — вось і ўся мэбля. Кнігі былі складзены проста ля сцяны на падлозе. Напэўна, яна зусім нядаўна атрымала кватэру ў гэтым новым доме і яшчэ не паспела ўладкавацца. Пахла фарбай, ацэтонам і яшчэ нечым, нагадваючым, што зусім нядаўна ў гэтым пакоі былі муляры, шкляры, электрыкі.

— Хочаце чаю? — спытала Ольга яўна дзеля ветлівасці.

— Які там чай! — злосна сказаў Дзмітрый.

Яна не заўважыла яго рэзкасці. І тое, што яна не заўважыла і працягвала ду-

маць аб сваім, прымусіла яго забыць крыўдныя словы. Любоў і жаль да яе сціснулі сэрца з ніколі яшчэ не адчутай сілай і, падпарадкоўваючы толькі гэтай сіле, ён абняў Ольгу за плечы і блізка прыхінуў яе да сябе:

— Оля...

— Не трэба, Дзмітрый, я ведаю.

Яна адвяла яго рукі, падышла да акна і штурхнула раму. Акно расчынілася, і стала чуваць, як з галінак ліпы падаюць цяжкія, імклівыя кроплі. Ольга падставіла далоні і мокрая прыціснула іх да вачэй. Шчокі яе зноў гарэлі, як у той зімовы вечар, калі ён упершыню ўбачыў яе і назваў сам сабе матрошкай. Потым яна стомлена апусціла рукі на падаконнік і сказала сумна:

— Вось бачыце, Дзмітрый Іванавіч, як мы не можам зразумець аднаго.

— Оля, вы не горш за мяне ведаеце, што прыроджаны парок не адважваюцца аперыраваць нават у абласных цэнтрах, а тут — раённая бальніца.

— Міжраённая. І да таго ж забяспечаная ўсім неабходным абсталяваннем для сардэчнай хірургіі.

— Вы разважаеце, як маленькая дзяўчынка.

— Можна быць, але я ведаю, што мы не давязём дзіця да Мінска, ні тым больш да Масквы. Трэба адважвацца рабіць аперацыю тут.

Дождж пайшоў мацней, у пакоі пацямнела. У змрочным святле твар Ольгі здаваўся шэрым, чужым. Што ж ёй усё-такі трэба, гэтай утрапенай? Няўжо яна хоча, каб ва ўгоду яе шаленства ён загубіў гэтага хлопчыка?

— У яго ёсць бацькі? — машынальна запытаў ён.

— Ёсць, маці. Алёша ў яе адзінае дзіця.

— Вось бачыце! — усклікнуў ён, ходзячы па пакоі. Вялікі і не вельмі спрытны ў рухах, ён чапляўся на хаду нават за тую бедную мэблю, якая была ў гэтым пакоі. — Калі ён памрэ на стале, маці першай пачне крычаць, што хірург Ткачук забіў яе дзіця.

— Яна разумная жанчына і разумее, што іншага выхаду няма.

— Яна разумная жанчына, а я дурань! — выходзячы з сябе, крыкнуў Дзмітрый, і вочы яго, звычайна шэрыя, пачарнелі ад гневу.

Нечакана Ольга ўсміхнулася, як усміхалася, бывала, асабліва цяжка хворым, супакойваючы іх:

— Дзмітрый Іванавіч, вы злуеце таму, што праўда не ваша. Успомніце самі, колькі соцень такіх аперацый было зроблена ў апошнія гады, і ці многа сярод іх аказалася смяротных?

— Вы забываеце аб умовах, — упарціўся ён.

— Якія ж умовы? Апаратура, неабходны штат урачоў, вынікі цэлага месяца самых сучасных даследаванняў — усё да вашых паслуг.

Ён маўчаў і паблажліва ўсміхаўся, як дарослы, выслухоўваючы неразумны лепет дзіцяці.

— Што ж з таго, што ў раённых бальніцах яшчэ не рабілі такіх аперацый? Значыць, вы будзеце першым.

Зрабілася так цёмна, што яна ўключыла электрычнасць і села да стала. Святло з-пад ружовага абажура падала ёй на рукі, і ад гэтага яны здаваліся нейкімі асабліва далікатнымі і нават на выгляд цёплымі. Ён сеў насупраць і гарача загаварыў аб сваіх апошніх работах у лаба-

раторыі. Ён хацеў пераканаць яе, што выратаваць дзіця амаль немагчыма, што ён не мае маральнага права свядома ісці на такую вялікую рызыку. Усё роўна маці не зразумее яго, яна будзе лічыць урача забойцам. Ольга моўчкі слухала яго, падпёршы шчаку рукой. У яе былі тонкія, чулыя пальцы, сапраўдныя пальцы хірурга. Дзмітрый загледзеўся на іх і запнуўся.

— Гаварыце, што ж вы? — сказала яна, апускаючы руку.

А ён глядзеў, як паступова ружавеюць белыя сляды пальцаў на шчаце, і напружана моршчыў лоб, намагаючыся злавіць парваную нітку думкі. Усміхнуўшыся яго разгубленасці, яна сказала з уздыхам:

— Так, вопыт у вас вялікі.

Пасля ўсяго таго, што яна гаварыла раней, гэта прагучала, як насмешка.

— Вопыт яшчэ ніколі не перашкаджаў урачу, — пакрыўдзіўся ён.

— Вопыт, так. Але вы памятаеце прытчу? Можна сабраць кучу вельмі добрага галля, а падпаліць няма чым і агню не будзе.

— Ох, ужо гэтыя мне алегорыі! — паморшчыўся Дзмітрый.

— Алегорыя простая. Зразумець яе няцяжка. Больш цяжка — сэрцам.

— Ведаеце што, Ольга Аляксееўна...

— Ведаю, — перапыніла яна жорстка, — ведаю, што нездарма я ўцякла ад вас сюды. Ведаю, што ніколі вы нічога не зразумеете. І хопіць, і бывайце. Не спазніцеся да поезда, разважны чалавек!

У апошніх словах ужо звінелі слёзы. Бразнулі дзверы, потым брамка, і ўсё сціхла, толькі дождж працягваў сцябаць па падаконніку. Ён уявіў сабе, як яна бяжыць зараз адна, праз агароды, праз луг, мокрая, няшчасная, угневаная, і раптам зусім нечакана ўспомніў даўно мінулы, такі ж непагодлівы летні дзень.

Тады ён быў яшчэ проста Міцькам, і ў яго яшчэ была маці, існавання якой ён не заўважаў, як звычайна не заўважаем мы паветра, якім дышам. Аднойчы маці злегла і не змагла падняцца ўвесь дзень. Міцька добра ведаў характар маці: калі

ДРУЖНАЯ СЯМ'Я

З ОЮ разбудзіў горн. Ён гучаў прызыўна і патрабавальна. Трэба было ўставаць, а ўставаць не хацелася. Так утульна на чыстай пасцелі пад мяккай цёплай коўдрай. Дома Зоя спала звычайна з кім-небудзь са старэйшых сясцёр. Іх у Зоі пяць. А цяпер яна, Лена і Тамара — сёстры Кузьміны жывуць у школе-інтэрнаце. Тут ёсць спальні, сталовая, тут яны жывуць, вучацца, адпачываюць, на нядзелю ходзяць дамоў нарадаваць маці поспехамі ў вучобе.

— Зоя, уставай, а то спознішся, — пачуўся голас дзяжурнай.

Зоя ўсхапілася з пасцелі.

— Нешта я задумалася, — сказала яна вінавата.

Яе сяброўкі, таксама вучаніцы другога класа, ўжо засцілалі свае ложка і ўкрывалі маленькімі коўдрамі сваіх лялек. Дзяжурная абавязкова фортакку адчыніць. І лялькі могуць прастудзіцца.

Зоя склала піжамку, у якой спала, і пачала збірацца снедаць. Потым — у клас. «Сёння зноў урок англійскай мовы», — успомніла Зоя і ёй стала весела. Значыць зноў будуць гуляць у сапсаваны тэлефон або ў гульню, якая называецца «гузік-гузік». Гуль-

ня нескладаная. Адна дзяўчынка выходзіць з класа, каб не бачыць хто схавала гузік. Потым уваходзіць і пытаецца, звяртаючыся да каго-небудзь: «У цябе гузік?» «Не, у мяне няма

гузіка». «У цябе гузік?...» І так некалькі разоў, пакуль нарэшце не спытае: «У каго ж гузік?» Тады дзяўчынка з гузікам выходзіць наперад і гаворыць, што гузік у яе. Пытаюцца і адказваюць толькі на англійскай мове. Зоя і яе сяброўкі ведаюць ужо многа англійскіх слоў.

Зоі падабаецца ў школе-інтэрнаце. Ды інакш і быць не можа. Школа

Яны заўсёды ўважліва слухаюць тлумачэнні настаўніка.

ўжо яна раніцай не паднялася ісці на ферму, то гэта значыць, што з ёй справа дрэнная. Тады вось Міцька ўпершыню і адчуў, што маці ў яго адна і другой ніколі не будзе. Глытаючы слёзы, ён запрог каня і паехаў у суседняе сяло па доктара. Міцька доўга стукаў у моцныя дубовыя дзверы доктарскага дома, пакуль нарэшце яны не прыадчыніліся, і нябачны доктар не сказаў, што ён толькі што ад хворага і што яму, нарэшце, таксама трэба адпачыць. Міцька ў распачы апусціўся на прыступкі ганка. За сцяной шчоўкнула засаўка доктарскіх дзвярэй, Міцька ўздрыгануў. Ён ускочыў, кінуўся да дзвярэй і пачаў біць у іх нагамі. Яму здавалася, што ён стукае ў нейкае халоднае, драўлянае сэрца. Доктар не адгукнуўся. Міцька стаіўся, прамок пад дажджом, твар гарэў ад слёз і злосці. Перадыхнуўшы крыху, ён зноў накінуўся на дзверы. Ён лупіў у іх, чым толькі мог: кулакамі, нагамі, плячамі, паднятым каля ганка паленам. Нарэшце доктар выйшаў ужо апрануты і з сакважам у руках. «Ну і падлюга ж ты, хлопец», — сказаў ён, сядзячы на воз. — «Дык жа маці памірае», — хрыпла прашптаў Міцька, глядзячы на доктара з просьбай і нянавісцю.

Ён спазніўся з доктарам. Маці памёрла. Пры ўскрыцці аказалася, што ў яе быў гнойны апендыцыт, які патрабаваў неадкладнай аперацыі. Так Міцька ў свае

няпоўныя чатырнаццаць год перажыў другое пасля гібелі бацькі-партызана гора. А калі адбалеў першы боль, ён вырашыў, што хоча і стане ўрачом.

Што ж, ён стаў урачом і, здаецца, надзім. Ва ўсякім выпадку, да яго ў дзверы хвораму не трэба было б стукаць больш адной хвіліны. Тады чаму ж менавіта сёння, менавіта зараз прыйшла яму на памяць тая ноч? Даўняе пачуццё надзеі і нянавісці, адчутае ім ля зачыненых дзвярэй доктара, раптам вярнулася да яго зноў, і ён зразумеў, сэрцам зразумеў, не розумам. Дзмітрый Ткачук сапраўды бярог свой аўтарытэт, сапраўды разгубіў дзесяці па дарозе да славы былую шчырасць і мужнасць. Ён здрадзіў таму Міцьку, які ў адну горкую ноч, здавалася, насмерць узненавідзеў абыякавасць. Не, хворыя не стукалі ў дзверы доктара Ткачука паленам, але вось у двухстах кроках ад яго памірае адзіны сын у маці, а доктар Ткачук пытае, калі прыйдзе поезд, на якім ён можа паехаць ад свайго галоўнага, чалавечага абавязку. Эх, Міцька, Міцька, да чаго ты дакаціўся!

І дзіўна, як яна яшчэ гаварыла табе тут розныя прыгожыя, высакародныя словы, а не сказала па-простаму, што ты стаў сукіным сынам.

...У бальніцы прадаўжаўся звычайны дзень. Па зашклёнаму калідору, які злучае флігель з галоўным корпусам, узад і ўперад снавалі хуткія санітаркі з пад-

носамі і пасудай. У хірургічным аддзяленні было так ціха і насцярожана, што Дзмітрый міжволі прыбавіў крок. З аперацыйнай насустрач яму выйшла расстроеная Нюра. Убачыўшы Дзмітрыя, яна сцяла губы.

— Дзе Ольга Аляксееўна? — запытаў Дзмітрый, смутна здагадваючыся пра ўсё.

— Ольга Аляксееўна, — з годнасцю і ледзяной халоднасцю пачала Нюра, — у аперацыйнай! — Тут вытрымка здрадзіла ёй, і яна ўсхліпнула па-бабску: — Алёшаньку аперыраваць будуць, самі.

Дзмітрый пабалеў. Адхіліўшы спалоханую Нюру, увайшоў у аперацыйную. Ольга стаяла ля стала сярод вялікай групы ўрачоў. Яна трымала ў руцэ пальчаткі, збіраючыся нацягваць іх. Вочы яе над марлевай маскай былі сінія і халодныя, бровы сышліся ў адну лінію. Нюра паспешліва ўбегла ў аперацыйную і падала Дзмітрыю халат. Ён адзеў яго і павольна вымыў пахаладзелыя раптам рукі. Выціраючы іх, Ткачук зірнуў на Ольгу і не пазнаў яе. Такой ён не бачыў яе ніколі. «Дзяўчо, — падумаў Дзмітрый, хмурачыся і стрымліваючы недарэчную шчаслівую ўсмешку, — дзяўчо!» Ён забраў у яе пальчаткі і сказаў спакойна і ўладна:

— Доктар Горлава, вы будзеце мне асісіраваць.

ў іх цудоўная. Яна знаходзіцца за паркам імя Чалюскінцаў, ля самага лесу. А хто ж не любіць лес, сосны, якія заўсёды шумяць, быццам раскаваюць шэптам адна другой штосьці вельмі важнае. Учора Зоін клас хадзіў збіраць лісце для гербарыя. У парку пасадзілі маладзенькія дубкі. Яны залатымі снопікамі гараць між старых зялёных соснаў.

Тры будынкі школы-інтэрната: спальні, сталовая і вучэбны корпус злучаны паміж сабой светлай зашклёнай галерэяй. Тут вісяць карціны вядомых мастакоў. Некалькі разоў за дзень дзеці праходзяць праз галерэю. Некалькі разоў на дзень яны бачаць і карціны. Зоя ўжо ведае, што дзяўчынка, якая пераносіць на спіне праз ручай маленькага браціка, — карціна Макоўскага, а Іван-царэвіч на шэрым ваўку — Васняцова...

Зоя яшчэ маленькая. На ўроку працы яна яшчэ з пластыліну лепіць птушак і жаб і выразае з паперы яблык. Але яна ведае: падрасце і, як старэйшыя дзяўчынкі, навучыцца і абеда гатаваць, і бялізну мыць, і шыць сабе прыгожыя блузкі і сукенкі. Галіна Іванаўна, выкладчыца дамаводства, усяму яе навучыць. Зоя не вырасце няўмекай, няздатнай да нічога. І спецыяльнасць набудзе. Захоча — на слесара, захоча — на токара вывучыцца. У школе ёсць свае майстэрні з сапраўднымі станкамі. Імі камандуе Сцяпан Пятровіч Каронкін, выкладчык машыназнаўства. А старшакласнікі на практыку ходзяць на суседні завод імя Вавілава. Вось там цікава, вось там размах.

Многія школьнікі займаюцца ў гуртках юнага кінамеханіка, фізіка, чыгуначніка. Студэнт мастацкага вучылішча вядзе гурток малявання. Ёсць

свой лялечны тэатр. Нядаўна была прэм'ера спектакля «Канёк-гарбунок».

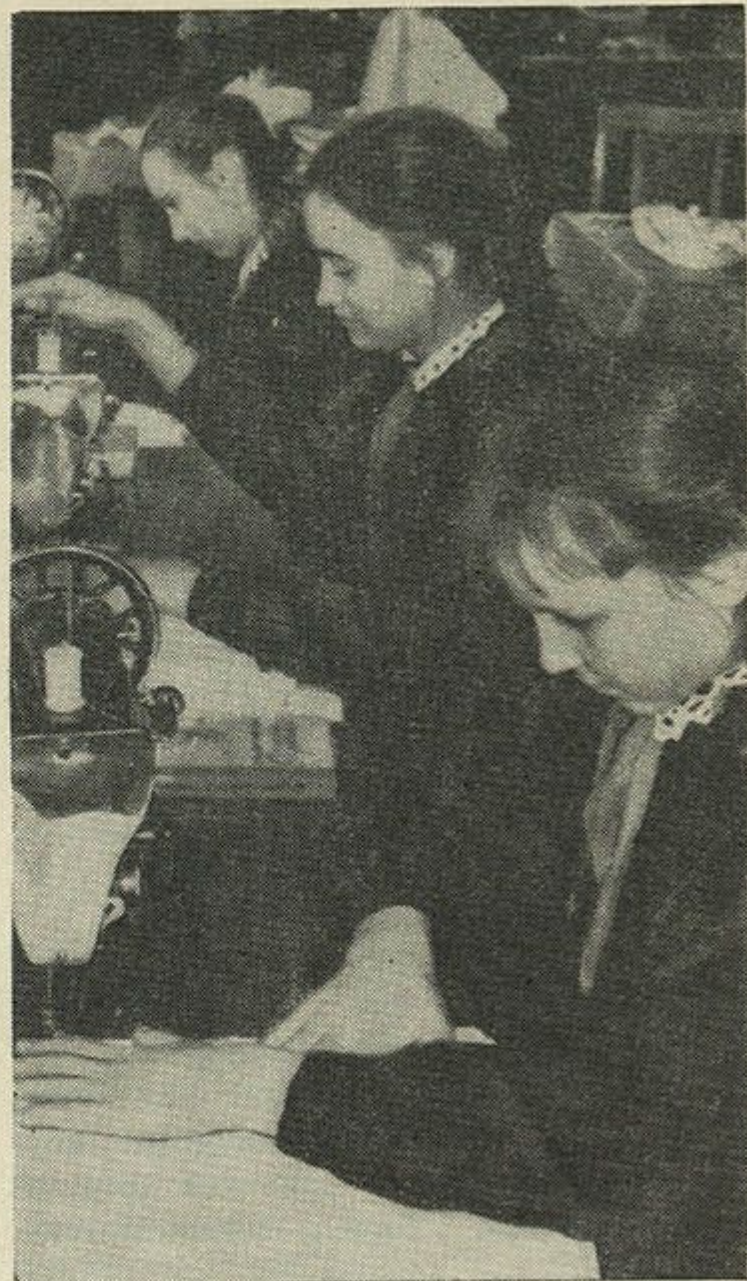
А Зоя любіць танцаваць. Паглядзілі б вы, як яна танцуе дзіцячую польку. Любата адна! Але кім яна будзе, Зоя яшчэ не ведае. Захоча — стане нават майстрам спорту. Ужо цяпер яна ходзіць у басейн, плавае на спіне, кролем і вывучае стыль батэрфляй. Працуюць у школе і іншыя спартыўныя секцыі: валебольная, лёгкай атлетыкі, футбольная, а для аматараў вяслярнага спорту ёсць шэсць байдарак. На іх, уніз па Свіслачы, аж на 70 кіламетраў рабілі выхаванцы школы турысцкі паход. Тыдзень жылі ў палатках, варылі ежу на кастрах. Успаміны аб гэтым паходзе засталіся на ўсё жыццё.

Неяк Генадзій Мікалаевіч Лузгін — выкладчык фізкультуры — у час заняткаў заўважыў, што некаторыя вучні сутуляцца. Разам са школьным урачом ён стварыў з гэтых рабят групу лячэбнай гімнастыкі. Усе выхаванцы школы павінны быць стройнымі, падцягнутымі.

Казкі, вершы — Зоя іх вельмі любіць. І чытае ўважліва. Бо пакуль не раскажаш змест кніжкі, бібліятэкар Лідзія Зянонаўна Парфімчук не дасць новую. Калі Зоя першы раз раскажвала змест — так цяжка было знаходзіць патрэбныя словы. А цяпер прывыкла і раскажвае з ахвотай.

Нічога, што ў школе больш трохсот вучняў. Лідзія Зянонаўна кожнага выслухае, кожнаму параіць, што чытаць.

Вялікую, дружную сям'ю знайшлі дзеці ў школе-інтэрнаце. Тут працуе выдатны калектыў настаўнікаў, выхавальцаў. Сярод іх — завуч школы Ніна Сцяпанаўна Юрцэвіч, выхавальніца

На ўроку крою і шыцця. Тамара Кузьміна, Жана Хмялеўская і Таня Івашкевіч ужо навучыліся добра шыць.

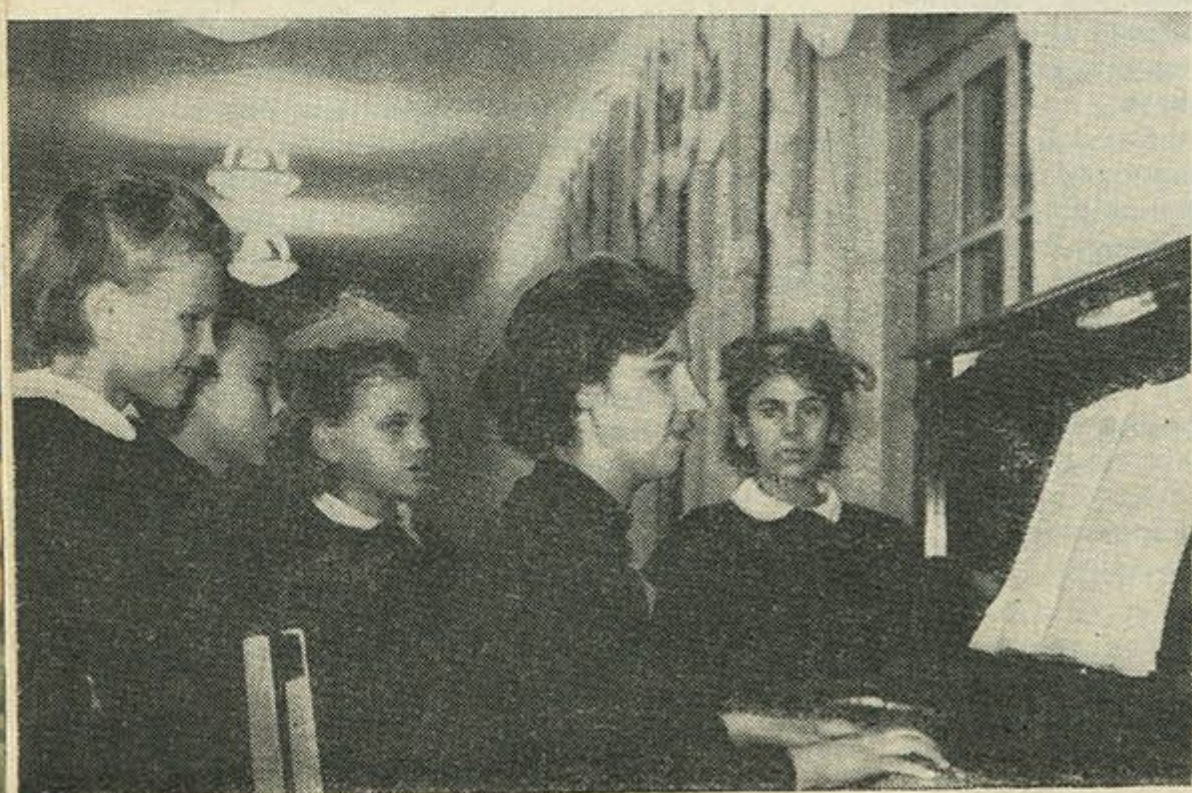
7-га класа і выкладчыца англійскай мовы Ксенія Рыгораўна Барвіюк, выхавальніца 9-га класа і выкладчыца літаратуры Майна Паўлаўна Гурская.

Вось толькі адна лічба: гадавое ўтрыманне вучня ў школе-інтэрнаце каштуе дзяржаве 8.902 рублі. Гэта лічба важкая. Яна гаворыць аб той вялікай любові і клопатах, якімі абкружаны дзеці ў нашай краіне.

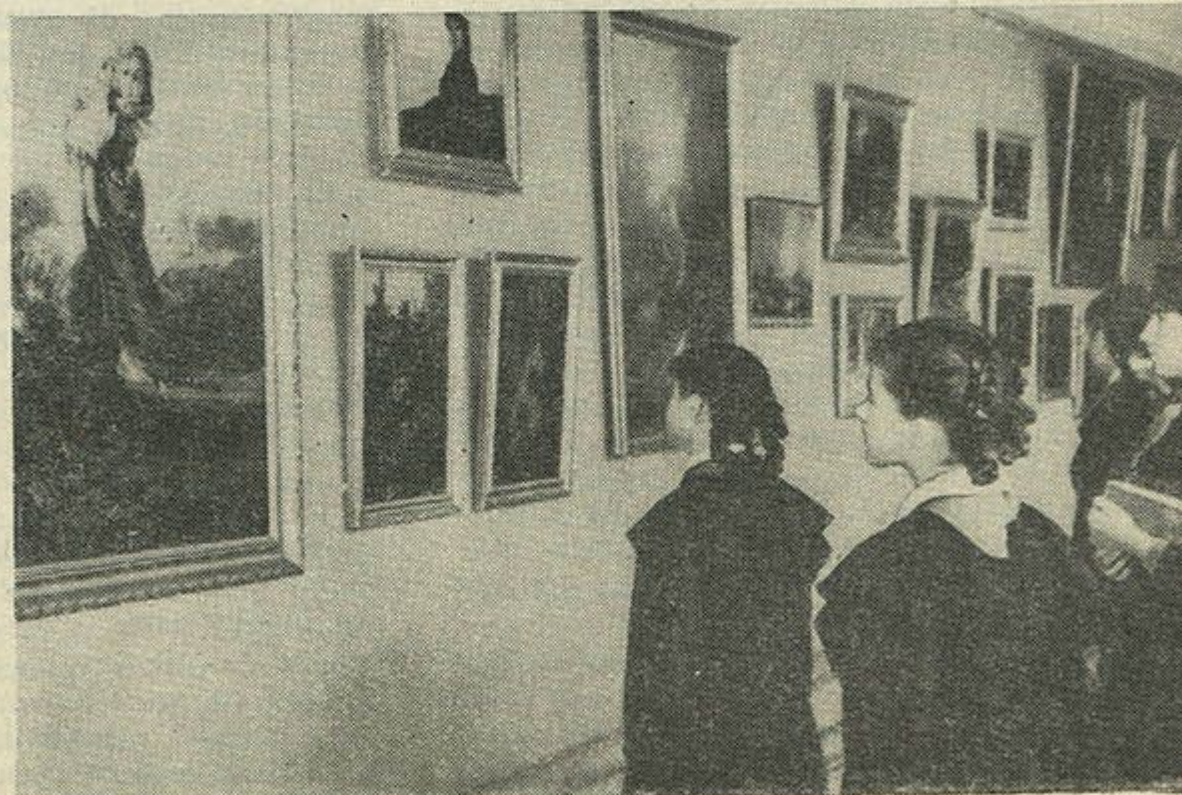
Г. АНУФРЫЕВА

г. Мінск.

Настаўніца спеваў Людміла Васільеўна Захватава праводзіць урок.

У карціннай галерэі школы-інтэрната.

РАЗУМОВАЕ ВИХОВАННЕ ДЗЯЦЕЙ У СЯМ'І

В А ўсебаковым развіцці дзіцяці вельмі вялікае значэнне мае разумовае выхаванне. Развіццё дзяцей у пэўнай меры залежыць ад прыроджаных задаткаў: адны дзеці развіваюцца хутчэй, другія больш павольна, ад адных вучэнне патрабуе меншых намаганняў, ад другіх большых. Але было б грубай памылкай думаць, што ўсё залежыць ад «прыроды», і калі дзеці недастаткова паспяхова вучацца, то апускаць рукі, скардзіцца на лёс, сядзець і чакаць «што атрымаецца».

У вядомай кнізе «Ад 2 да 5» яе аўтар К. Чукоўскі, маючы на ўвазе дзяцей дашкольнага ўзросту, піша: «Нельга не здзіўляцца таму, за які маленькі тэрмін дзіця авалодвае такім незлічоным багаццем разнастайных ведаў. Ужо тая неймаверна вялікая розніца, якую мы заўважаем у аб'ёме ведаў малодшага дашкольніка і малодшага школьніка, гаворыць аб цудадзейнай актыўнасці дзіцячага розуму ў гэты ранні перыяд яго быцця».

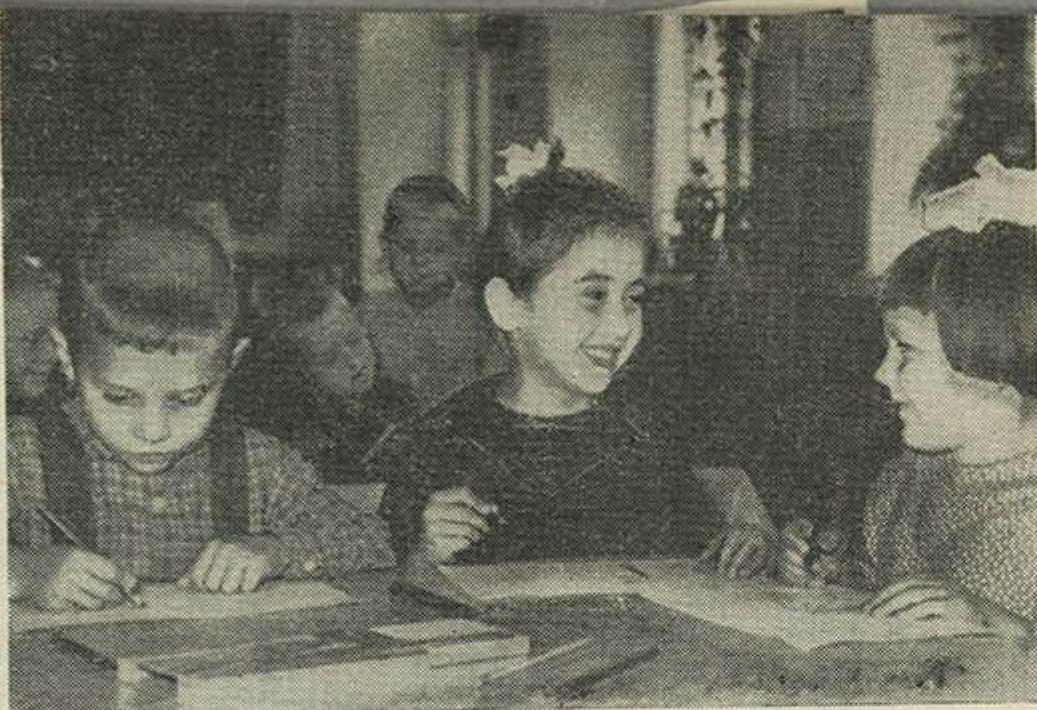
Дашкольны ўзрост — узрост гульні. Да іх нельга адносіцца, як да пустой забавы, як да нечага несур'ёзнага. Гульня мае вялікае значэнне для ўсебаковага развіцця дзяцей. Яна садзейнічае азнаямленню іх з навакольным жыццём, развіццю іх мовы і мыслення, уяўлення, увагі. Гэта добра відаць з наступнага прыкладу. Па тактычнай падказцы выхавальніцы, дзеці вырашылі зрабіць «тэлевізар». Ілюстрацыі з казак наклеілі на марлю і наматалі яе на драўляную вось. Калі цацка была гатова, пачалі глядзець «перадачы»: садзіліся перад «тэлевізарам», адзін круціў вось са «стужкай», а другі, па меры таго, як мяняліся «кадры», расказваў казку.

Не цяжка заўважыць, што гэтая гульня не толькі забавляла дзяцей, але развівала іх розум, мову, уяўленне, увагу.

Дашкольны ўзрост — узрост пытанняў. Пра дашкольніка сказана, што гэта самая цікавая істота на зямлі і што большасць яго пытанняў — вынік пільнай патрэбы яго нястомнага мозгу хутчэй зразумець навакольнае. Пытанні дзіцяці патрабуюць да сябе правільных адносін, ігнараванне іх затрымлівае, тармозіць яго духоўны рост. Адказы павінны быць даступнымі разуменню дзяцей, кароткімі, змястоўнымі, не скажаць ісціны. Калі шкодна адмахвацца ад пытанняў дзяцей, то мала карысці пускаяцца ў мнагаслоўныя тлумачэнні, забягаць наперад у такія галіны, якія недаступны разуменню дзіцяці. Дашкольнік спытаў у бацькі: «Адкуль узяўся першы чалавек?» У адказ бацька расказаў яму аб паходжанні чалавека ад малпы. Тлумачэнні бацькі хлопчык зразумеў па-свойму, таварышам ён расказваў: «Я ведаю, мой дзядуля быў малпай, пачаў працаваць і стаў чалавекам. Потым ён нарадзіў тату і тата мяне».

Там, дзе дзіця само можа знайсці адказ на сваё пытанне, не трэба спяшацца з адказам на яго, таму што самастойны пошук развівае мысленне дзіцяці, яго кемлівасць. Важна навучыць дзяцей знаходзіць адказы на свае пытанні шляхам уважлівага назірання над навакольным жыццём. Напрыклад, дзіця зацікавілася пытаннем: «Апалонікаў жабы робяць або яны самі з пяску вылазяць?» Бацькі арганізавалі назіранні дзіцяці над развіццём ікрынак, у выніку яно само даведалася адкуль з'яўляюцца апалонікі. Трэба не толькі адказваць на пытанні дзяцей, але і абуджаць іх цікаўнасць і дапытлівасць, пашыраць іх круггляд і інтарэсы, выкарыстоўваючы для гэтага любы зручны выпадак: чытанне кніг, разгляданне карцінак, прагулкі. Крыніцай думак і пачуццяў дзяцей з'яўляецца сувязь іх з дарослымі, размовы дарослых з імі і ў іх прысутнасці. Пад іх уплывам у дзяцей нараджаюцца ўласныя думкі, пачуцці, погляды. Рэлігійныя, мяшчанскія размовы засмечваюць свядомасць дзіцяці, скажаюць фарміраванне яго светапогляду.

У школьныя гады разумовае выхаванне дзяцей звязваецца перш за ўсё з вучэннем, з якасцю засваення асноў навук. Яно залежыць не толькі ад уседлівасці і стараннасці дзяцей, але і ад здольнасці самастойна думаць, свядома засвойваць веды. Адукацыя павінна разглядацца не як нейкая капілка, якая дазваляе збіраць веды, а як

У дзіцячым садзе Віцебскага дывановага камбіната.
На здымку: Валеры Лялека, Наташа Кляуціна і Валянціна Казлова за маляваннем.
Фота П. Азарчанкі.

адначасова і трэніроўка розуму. Калі мозг трэніраваны, то веды замацоўваюцца лёгка, чалавек умее іх сам набываць. Сям'я павінна падтрымліваць імкненне школы навучаць на аснове прынцыпу свядомасці і актыўнасці. Але няма яшчэ бацькоў, якія не разумеюць сваёй ролі ў вучэбнай рабоце дзяцей. Бывае часам так, што сын збіраецца рыхтаваць урок, маці зараз жа садзіцца побач. Варта яму запнуцца, сустрэцца з нязначнай цяжкасцю, задумацца над задачай, як яна спяшаецца яму на дапамогу, тлумачыць, падказвае. Хлопчык так прывыкае да гэтага, што ўжо не спрабуе сам разабрацца ў заданні, а з першай мінуцы звяртаецца да маці: «Я не разумею», «Я не магу», «Растлумач мне». Калі маці трэба куды-небудзь пайсці і пакінуць яго аднаго, ён зусім губляецца, не можа справіцца з самай простаю задачай.

Ён часта нервуецца, скардзіцца, што вучыцца цяжка, сумна, а школьныя адзнакі становяцца ўсё горш і горш. Маці адвучыла сына самастойна працаваць, самастойна думаць. Такая апека небяспечна не толькі таму, што пры ёй немагчыма набыць грунтоўных ведаў, яна перашкаджае і выхаванню волі, моцнага характару.

Для разумовага выхавання дзіцяці мае значэнне не толькі ўмелы адказ на яго пытанне, але і належная пастаноўка пытання перад ім. Можна закранаць прачытанае, бачанае, чулае. Для развіцця творчага мыслення школьніка важна ў час падтрымаць яго ініцыятыву, здаровую выдумку, канструктыўную ідэю, жаданне штосьці зрабіць, змайстраваць, рацыяналізаваць. Падобнага роду інтарэсы, імкненні трэба старацца задавальняць, набыць матэрыял, інструменты, заахвочваць пахвалай, даваць парад, у выпадку няўдалага выканання не смяяцца.

У нашай краіне кніга ўвайшла ў быт як прадмет першай неабходнасці і таму няма патрэбы гаварыць аб яе карысці. Сустрэкаюцца, аднак, бацькі, якія глядзяць на чытанне дзяцей толькі як на забаву, як на ўхіленне ад работы. Бывае, вядома, і так, што школьнік «толькі чытае», не жадае сумясціць чытанне з падрыхтоўкай урокаў, дапамогай маці, грамадскай работай, спортам. Тут трэба ўвесці жыццё школьніка ў рамкі строгага рэжыму, уключыць у бытавую працу, грамадскую дзейнасць, але не забараняць чытанне. Добрая кніга — лепшы сябар і настаўнік, яна выхоўвае свядомасць і пачуцці чытачоў, з'яўляецца для іх падручнікам жыцця. Многія вучні жыўць вобразамі кніг, знаходзяцца пад іх моцным уплывам.

Дзесяцікласніца расказвае: «Калі я вучылася ў дзевятым класе, то ледзь не ў кожным сустрэчным я бачыла то П'ера Бязухава, то Андрэя Балконскага, то Долахава, то Пячорына. У 10 класе я апынулася ва ўладзе «Маладой гвардыі» Фадзеева, здрадзіла з вобразамі твораў Шолахава. Я жылася, як з блізкімі людзьмі, з героямі «Паднятай цаліны»: Давыдавым, Нагульнавым і была ўражана трагічным канцом іх жыцця. Іх смерць я ўспрыняла як страту блізкіх людзей, якіх я гарача любіла і з якіх брала прыклад».

Прывіваючы густ да белетрыстыкі, неабходна заахвочваць цікавасць і да навуковай літаратуры. Трэба, каб у нашым асяроддзі з дзіцінства спелі аматары прыроды і тэхнікі, будучыя наватары і першаадкрывальнікі.

Н. А. БАРЫСАВА,
кандыдат педагагічных навук.

Аляксей КАЎКО

Мал. А. Волкава

А п а в я д а н н е

МАЯ мама і раней гаварыла, што я незвычайнае дзіця. — Ён не па гадах здольны, — іншы раз такое скажа, што і дарослы не прыдумае.

Праўда, сам я нічога асабліва за сабой не заўважаў і, напэўна, не заўважыў бы, каб не адзін выпадак...

Было гэта вясной. Са школы я прыйшоў у вельмі добрым настроі, бо выправіў «двойку» па матэматыцы. Апрача таго, мне ўдалося набыць такую марку, што ўсе ахнулі. А тут яшчэ і надвор'е цудоўнае, і заняткам хутка канец!.. Дык вось кінуў я партфель на канапу і неяк само сабой загаварыў:

Хачу за стол сесці.
Дай мне, мама, есці.

Мама здзіўлена паглядзела на мяне:

— Ты дзе гэта вычытаў?

— Сам прыдумаў.

— Сам?! — вейкі маміных вачэй часта забегалі. — Паэт! Божа мой! Паэт!

— Вася! Вася! Ідзі хутчэй сюды. Ты толькі паслухай! — Гэта мама крычала ўжо ў суседні пакой, дзе працаваў тата.

Тата выйшаў нахмураны, відаць, незадаволены тым, што яго адарвалі ад работы:

— Што я тут павінен слухаць?

— Пацікаўся вось якія вершы складае Віцька. Раскажы, сыноч!

А ў мяне нібы мяшок развязаўся з гэтымі рыфмамі:

Ёсь і тата мой прыйшоў
! мяне ён тут знайшоў.
А я сяджу за сталом
! ем кашу з малаком.

— Гэта такія вершы?... — тата ўсміхнуўся і пайшоў у свой пакой, чым вельмі ўзлаваў маму.

— Сухар ты няшчасны! — крычала яна. — Хіба тваю казённую душу можа крануць паэзія?..

Мама яшчэ доўга крычала, а потым пасадзіла мяне на канапу і сказала, што я не павінен слухаць бацьку, бо ён у вершах не разбіраецца, што мне трэба сур'ёзна адносіцца да свайго таленту і што яна мне ў гэтым будзе ўвесь час дапамагаць.

І мама пачала мне дапамагаць. Назаўтра, прыйшоўшы са школы, я не пазнаў стала, дзе я звычайна рыхтаваў урокі. Усё тут было новае. Пасярэдзіне стаяў вялізны чарнільны прыбор з дзвюма жоўтымі металічнымі шклянкамі, напоўненымі завошчанымі алоўкамі. Асобна ляжала кітайская аўтаручка (што яна кітайская, я ад мамы даведаўся). Тут жа было некалькі невялікіх кніжак. «Бібліятэчка паэта», — прачытаў я на верхняй з іх. Апрача гэтага, ляжала цэлая гара лістоў паперы, ды з паўдзiesiąтка вылепленых з чагосьці мядзведзікаў, коцікаў, сланоў. Мама сказала, што яна была ў музеі і ведае, што ва ўсіх паэтаў такія сталы.

Затым мама загадала мне распрануцца і надзець новы касцюм. Замест піянерскага гальштук яна пачапіла мне на шыю цёмна-сінюю бабачку («такія гальштукі носяць усе паэты») і павяла да фатографа. Там мы сталі з мамай каля падвешанага палатна, на якім былі намалёваны ні то ільвы, ні то жырафы, і сфатаграфаваліся.

Праз некалькі дзён фотакарткі былі гатовыя. На кожнай з іх мама напісала: «Віктар Сноп са сваёй маці Алеанорай Іванаўнай. 1960 г.».

— У пэўны час гэтыя фотакарткі будуць вялікай каштоўнасцю, — сказала мама. — Ты ўявіць не можаш, як цяпер ганяюцца розныя літаратурныя даследчыкі за фотакарткамі Лермантава ці Маякоўскага.

На гэтым мама не спынілася. Яна купіла агульны сшытак і запісвала туды ўсё тое, што я гаварыў. Мне яна растлумачыла, што гэта вельмі важна. Прыйдзе час, і хто-небудзь напіша, што яшчэ ў дванаццаць год будучы вялікі паэт Віктар Сноп пісаў: «Сонца, сонца, ты свяці! Як нам хораша ісці».

Усё гэта мне вельмі падабалася. Ды і як яно можа не падабацца! Ну, скажыце, якому хлапчуку маці так вось проста дасць пяць рублёў. Яна спачатку распытае, а навошта яму столькі грошай, а што ён з імі будзе рабіць, а калі захацелася марожанага, дык яна сама можа купіць. А ў мяне гэта вельмі проста атрымлівалася. Патрабавалася мне, напрыклад, пяць рублёў. Я падыходжу да мамы і дэкламую:

Без марожанага горка.
Дай, матуля, мне пяцёрку.

І пяцёрка або траячка заўсёды знаходзілася.

Мама з кожным днём прыдумвала што-небудзь новае. То набудзе нейкую асаблівую ручку, якая хоць і не піша, але вельмі прыгожая, то нейкі замежны часопіс, у якім ні яна, ні я не можам прачытаць ніводнай літары. А то раптам узялася выбіраць для мяне сяброў.

— З Сёмкам Івановым не вадзіся. Ён табе не роўня... Бацька шаўцом працуе і ён туды ж меціць.

Я хацеў спытаць, што ў гэтым дрэннага, калі Сёмка рашыў шаўцом стаць, але змаўчаў, каб не раззлаваць маму, бо ведаў, што і тата заўсёды так робіць. «Лепш змоўчаць, — гаворыць ён, — менш крыку будзе».

Толькі аднойчы я ўстрымацца не мог. Ды як можна ўстрымацца, калі мама забараніла мне гуляць з Генкам Сцепанюком. Вы ведаеце Генку? Гэта ж лепшы цэнтр нападу ў нашай футбольнай камандзе. Апрача таго, ён мой найлепшы сябар. Гэта ён мяне тады выратаваў, калі зімой я пад лёд праваліўся. Генка не разгубіўся, падпоўз да палонкі і працягнуў мне руку. А якія ў яго мускулы, каб вы пабачылі! Калі мы з Генкам ідзем па вуліцы, нас ніхто і пальцам не кране. І вось з гэтым самым Генкам мне нельга гуляць...

— А чаму нельга? — пытаюся я.

— А таму, — адказвае мама, — што ён футбалістам наважыўся быць і другіх на гэта падбівае. І наогул менш размаўляй. Садзіся вось лепш і пішы вершы.

Прызнацца, мяне адразу ад гэтых вершаў адварнула.

Аднойчы я прыйшоў са школы раней звычайнага.

— Мама, — кажу, — сёння мы пойдзем у прыгарадны калгас кукурузу палоць.

Каб вы паглядзелі, як падхапілася мая мама! Як закрычыць:
— Кукурузу палоць? Ты звар'яцеў?! Без цябе ёсць каму палоць. Не, гэтага нельга вытрымаць!.. Пойдзем жа са мной у школу. Я ім пакажу кукурузу!

Мама схпіла мяне за руку і пацягнула да школы. Я ведаў, што без скандалу не абыдзеца. Мая мама з настаўнікамі не цырымонілася.

Ні з кім не прывітаўшыся ў настаўніцкай, мама пацягнула мяне прама ў кабінет дырэктара.

— Што гэта ў вас робіцца? — ледзь пераступіўшы парог, строга спытала яна і так паглядзела на дырэктара, што той, як мне здалося, з твару перамяніўся. — Вы ведаеце, што майго сына кукурузу палоць пасылаюць?

— А мы ўсіх пасылаем, — адказаў дырэктар.

— Мой — не ўсе! У яго паэтычны талент.

— Калі ў яго ёсць талент, ён не ўбавіцца ад таго, што хлопчык разам з усімі папрацуе ў полі.

— Не. Я бачу з вамі нельга размаўляць. Ну скажыце, вы можаце хоць на хвілінку ўявіць Твардоўскага або Ісакоўскага развозачымі гной па полі?

— Я думаю, што ваш сын яшчэ ні Твардоўскі, ні Ісакоўскі...

— Гэта толькі ў вашай школе так думаюць, бо дзе ж вам разабрацца ў талентах!..

Дырэктар яшчэ спрабаваў даказваць, што Леў Талстой калісьці араў поле, а Горкі пёк хлеб і што талент іх ад гэтага ніколі не збяднеў. Але мама ўжо не хацела слухаць гэтага. Яна зноў схпіла мяне за руку і пацягнула дамоў.

— Нікуды не пойдзеш. Садзіся і пішы вершы, — заявіла яна. А каб я нікуды не выйшаў, замкнула мяне на ключ у пакоі, а сама пайшла яшчэ кудысьці скардзіцца.

Мне так стала сумна, што я не вытрымаў і заплакаў. Не ведаю колькі б я плакаў, каб у акно не пастукаў Генка.

— Што ты сядзіш? Ужо ўсе пайшлі ў поле, — сказаў ён.

Я расчыніў акно і выскачыў на двор.

Мы пабеглі з Генкам у поле. Як было хараша там! Працавалі мы дружна, нават брыгадзір пахваліў. А дамоў ішлі з песнямі. Усім было вельмі весела. І мне таксама было весела. Назаўтра я верш напісаў аб гэтым. Усе казалі, што гэта самы лепшы мой верш, і змясцілі яго ў насценнай газеце.

Толькі мама была незадаволеная. Яна сказала, што сапраўдныя паэты пішуць толькі пра ўсё прыгожае, а не аб праполцы кукурузы. А тата сказаў, што я правільна напісаў. А мама сказала, што тата сухар. А тата... Але пра тое, што яны пасварыліся, я ўжо не буду раскадваць.

Дзеткам-малалеткам

КНІЖКА гэтая адрасавана самым маленькім чытачам — тым чытачам, якія часам нават не ўмеюць яшчэ складаць з літараў словы і з'яўляюцца «чытачамі-слухачамі». Яна так і называецца — «Падарунак дзеткам-малалеткам». Напісаў яе адзін са старэйшых паэтаў нашай рэспублікі Андрэй Александровіч.

З любасцю і замілаваннем раскадвае паэт пра жыццё і справы, гульні і заняткі сваіх маленькіх герояў. Разам з імі ён нібы нанова адкрывае навакольны свет: цешыцца характарам роднай прыроды, радуецца і цудоўнаму ранку на рацэ, і зробленаму рукамі хлопчыка змею, які «ляціць па-над садамі, над высокімі дамамі», і першаму плёну самастойнай працы — рамачцы для мацінага фота, што змайстраваў малы сталяр.

Праца — гэта радасць творчасці, радасць пазнання і адкрывання новага, раней неведанага. У жыцці дзяцей яна пачынаецца з гульні. Іменна ў гульні дзеці пазнаюць свет, прывучаюцца да актыўнай дзейнасці. Герояў гэтай кніжкі, як і яе чытачоў, — шасці-сямігадовых грамадзян Савецкай краіны — чакаюць вялікія справы ў будучым. І ўжо зараз яны рыхтуюцца да гэтых спраў. Побач з такімі цацкамі-самаробкамі, як грыб, сава, малпа, заяц, дзеці майструюць рэактыўны самалёт, а пад столлю ў дзіцячым садзе вісіць зроблены рукамі саміх рабят спадарожнік Зямлі. (Верш «Як цацкі дома зрабіць самому»).

Паэт добра ведае сэрца дзіцяці, умее заўважыць і перадаць самыя нязначныя рухі душы маленькага чалавека і гаворыць з ім на даступнай і зразумелай мове. Часта мяняючы інтанацыю верша ад весела-жартоўнай да ледзь не загаднай, як напрыклад:

«Каб не быць слабым
і хмурым,

Не цурайся фізкультуры!» — удала выкарыстоўваючы паўторы і рытмічныя пераходы, ён дабіваецца таго, што назат павучальныя радкі аб тым, што трэба чыста ўмывацца, дапамагаць дарослым, дружыць з кнігай і гэтак далей, гучаць сапраўднаму паэтычна. Гэтаму ў значнай ступені дапамагае і тое, што паэт ідзе ў сваіх творах для дзяцей ад вуснай народнай творчасці. Узорам таму могуць служыць вершы «Калыханка», «Спакойнае ночы», «Казка пра пана Жываглота», «Лясная байка».

Цёплай добразычлівасцю аўтара сарэты кожны твор у гэтым невялічкім зборніку. З гумарам раскадвае паэт і пра дзяўчынку Кацю, якой за клопатамі і турботамі аб сваёй ляльцы не застаецца часу, каб пагуляць, пазабаўляцца самой («Працавітая дзяўчынка»); і пра хлопчыка Ніла, змёй якога, як ракета, увыві ляціць:

«Вакол сонейка ў блакіце
Падарожнічаў бы ён,
Але вось бяда — у Ніла
Более ніткі не хапіла»
(«Змей»).

І нават пра лодара Борку, які атрымаў у школе дзве «двойкі», нельга чытаць без усмешкі («Двойчы два — чатыры»).

Вершы, сабраныя ў гэтай кнізе, вучаць паэтычнаму ўспрыманню свету, знаёмяць з багаццем роднай мовы і разам з тым выходзяць у самых юных чытачоў такія рысы характару, як акуратнасць, працавітасць, сумленнасць, нецярпімасць да ўсякай несправядлівасці. Можна не сумнявацца, што яны надоўга, а некаторыя нават на ўсё жыццё запомняцца хлопчыкам і дзяўчынкам, якія толькі ўступаюць на жыццёвы шлях, бо ўсё яркае, незвычайнае, пачутае і ўбачанае ў маленстве, не забываецца ніколі.

Новая кніга паэта — добры падарунак нашым дзецям. З густам выканання, жывыя і дасціпныя малюнкi мастака П. Калініна робяць яго яшчэ больш цудоўным.

С. МІХАЛЬЧУК

Наш дзень

Андрэй АЛЕКСАНДРОВІЧ

Мал. П. Калініна

Люда,
Стась
І я — Мартын,
Мы раскажам вам аб тым,
Як жывём і дружым мы,
Як расцём мы дужымі,
Якія ў нас
 праводзіны,
Ці добра час
 праводзім мы.
Пачынаем дзень спачатку
Фізкультурнаю зарадкай.
Раз — налева,
Два — направа,
Крок наперад,
Крок назад.
Нават Стась маленькі жвава
Патрапляе з намі ў лад.
Ён стараецца, таму
І ўдаецца ўсё яму.
Каб не быць слабым і хмурым,
Не цурайся фізкультуры!
Эх, як весела бруіцца,
Льецца,
 булькае
 вадзіца.
Возьмем шчоткі — зубы тром
Беласнежным парашком.
З мылам мы пад кранам мыем
Рукі,
 вушы,
 твар
 і шыю.
Чыста мыцца — наша ўмова.
Той, хто чысты, — той здаровы!
За сталом утрох сядзім.
Мы з ахвотаю ядзім.
Нам заўсёды ўсё па густу:

Каша, бульба ці капуста.
— Я не буду... не хачу я... —
Слоў такіх ты не пачуеш.
За сталом у нас заўжды
Цішыня у час яды.
Мы садоўніку старому
Пасабляем каля дому.
Сад у нас харошы:
На газонах
Мак чырвоны,
Ружы і гарошак.
Мы і дома пасабляем:
Я падлогу падмятаю,
Фартушок надзеўшы, Люда
Мые ў тазіку пасуду.
Стась сваю работу знае —
Ён вазоны палівае.
Дзецям з працай трэба знацца,
Пасабляй бацькам у працы!
Дом вялікі. На двары
Шмат гуляе дзетвары, —
Весела заўсёды.

Разам з імі, як сябры,
Мы гуляем на двары,
Водзім карагоды.
Песня з намі неразлучна.
Падружыся з песняй гучнай!
Кнігі мы не забываем,
Кнігі ўважліва чытаем.
Перад кнігаю раскрытай,
Хоць яшчэ не знае літар,
За сталом сядзіць і Стась.
Ён малюнкi ўслых чытае,
Без памылкі разбірае,
Дзе шчупак,
 а дзе карась,
Дзе рабіна,
 дзе лаза,
Дзе рагатая каза.
Хочаш знаць усё і ўсіх —
Сябрам будзь цікавых кніг.
Вечар блізіцца, якраз
І канчаецца расказ.
Абяцанне мы стрымалі,
Пра сябе вам расказалі.

А цяпер пачуць цікава
І пра вас,
 пра вашы справы:
Гульні, дружбу і работу.
Спадзяёмся, вы з ахвотай
Нам, сябры, уважыце —
Пра сябе раскажаце.

У КОЖНАГА спартсмена ёсць свая заповітная мара.

Марыла і я — адстаяць гонар нашай Радзімы на Алімпійскіх гульнях.

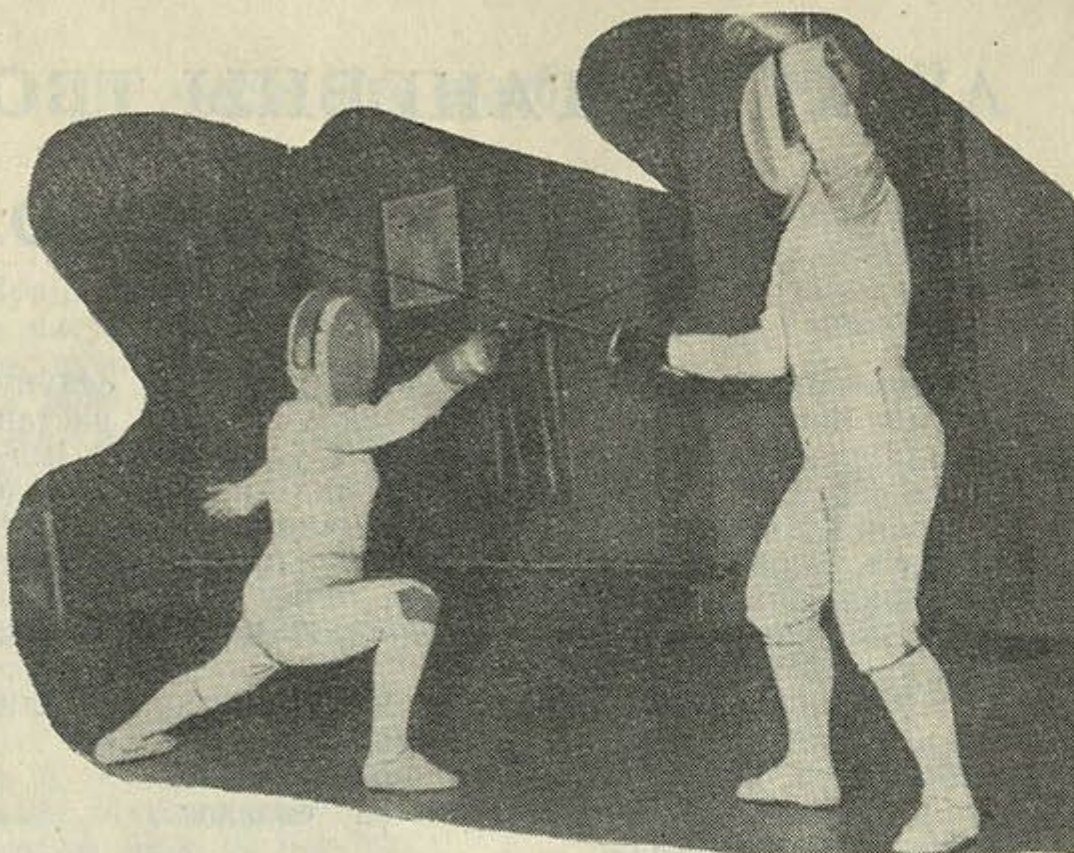
Настойлівая праца і карпатлівая падрыхтоўка не прайшлі дарэмна. Мара мая ажыццявілася, у складзе савецкай дэлегацыі я выехала ў Рым.

Блакітнае неба Рыма было бязвоблачным. Бязлітасна пякло сонца. Асфальт плавіўся пад нагамі. Нялёгка было нам, непрывычным да такой гарачыні. Шукалі прахалоды ў ценю пад дамамі. У Алімпійскай вёсцы дамы будуцца без першых паверхаў. Стаяць яны на калонах. Між калон у ценю расставлены крэслы, радыёпрыёмнікі, тэлевізар. Тут мы адпачывалі ў вольны ад трэніровак час.

Трэнеры пачаліся на наступны дзень пасля прыезду. Апрача гэтага, мы праводзілі сяброўскія сустрэчы са спартсменамі ЗША і Румыніі. У вольны час знаёміліся з помнікамі і выдатнымі мясцінамі Рыма, з насельніцтвам горада. Было вельмі прыемна, што жыхары горада цёпла і па-сяброўску адносіліся да нашых спартсменаў. Наогул, Рым пакінуў у памяці ў кожнага з нас шмат уражанняў.

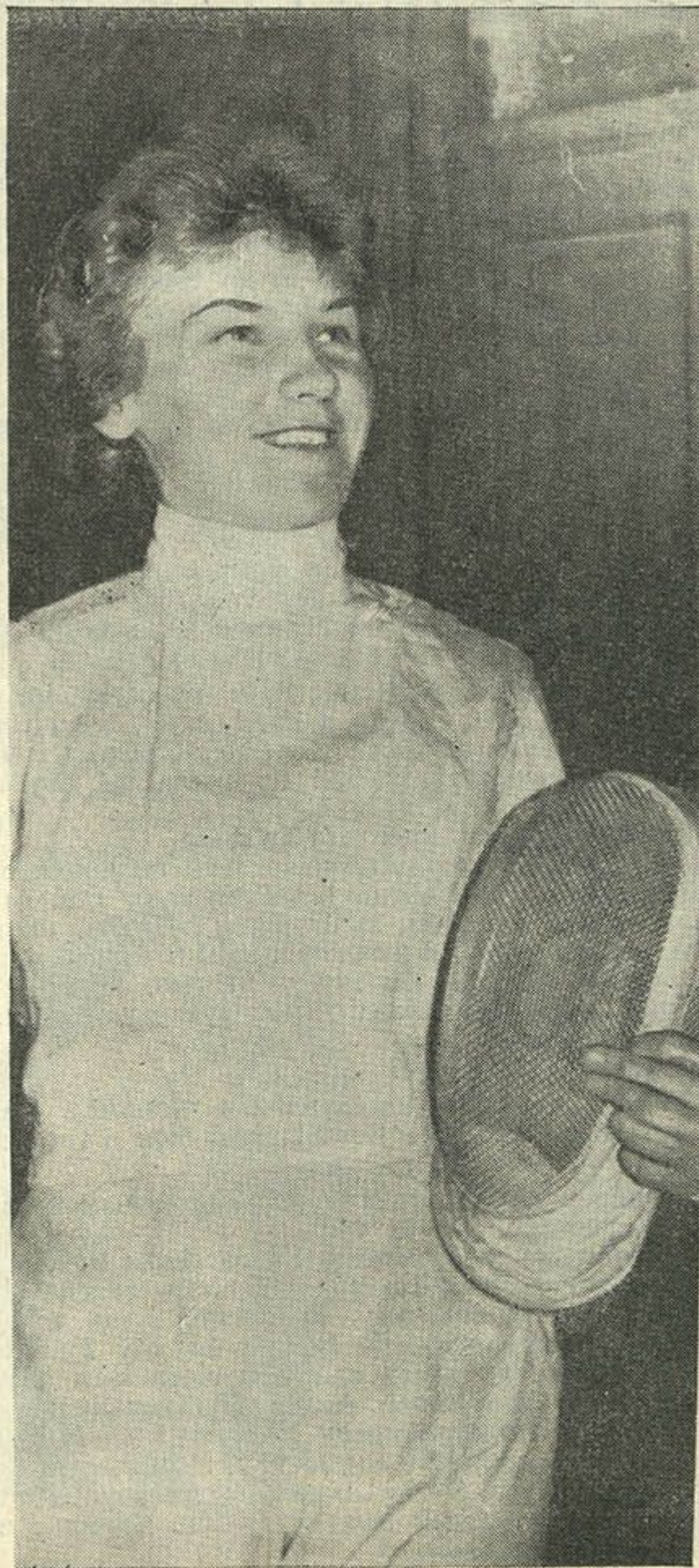
23 жніўня ўся савецкая дэлегацыя ў форме выстраілася для ўрачыстай цырымоніі — падняцця савецкага сцяга. Нельга перадаць тое пачуццё, якое адчувалі мы, пачуўшы за тысячы міль ад Радзімы Гімн Савецкага Саюза.

Нельга забыць і тую раніцу, калі кіраўнік дэлегацыі тав. Раманаў сабраў усіх нас на ўз-

Тацяна Патрэнка вядзе бой з Алай Івашынай.

Чэмпіёнка Алімпійскіх гульняў у Рыме Тацяна Патрэнка.

За гонар Радзімы

горку ў. Алімпійскай вёсцы. Сонца не паспела яшчэ высока ўзняцца, і мы цешыліся прахалодай яснай сонечнай раніцы. Барцы, баксёры, лёгкаатлеты, фехтавальшчыкі — калі трохсот спартсменаў сабраліся тады, і нам прачыталі пасланне Мікіты Сяргеевіча Хрушчова. Мы былі далёка ад Радзімы, аднак і тут адчулі клопаты роднай краіны. І кожны з нас падумаў: зраблю ўсё, каб апраўдаць надзеі. А змагацца нам было з кім.

Сюды, на свой «Алімп», з'ехаліся «богі» 80-ці з лішнім краін свету. Гэта былі мацнейшыя спартсмены зямнога шара, якія не раз выходзілі пераможцамі на міжнародных сустрэчах.

Барацьба за першыноства была цяжкай, упартай, і тым даражэй перамога. 43 залатыя медалі, 29 сярэбраных і 31 бронзавая — такія вынікі выступлення савецкіх спартсменаў у Рыме. Гэта выдатны вынік. У гісторыю айчыннага спорту ўпісана новая слаўная старонка.

У Рыме нам, савецкім фехтавальшчыцам, давялося сустракацца з вядомымі ўсяму свету фехтавальшчыцамі Італіі, Венгрыі, Францыі і іншых краін.

Сустрэча з камандай Італіі прайшла пры вялікай перавазе нашых спартсменаў і закончылася з лікам 9:3. Затым мы сустрэліся з французскімі фехтавальшчыцамі. Барацьба насіла вельмі напружаны характар. Лік сустрэчы быў 8:4 у карысць каманды Францыі. Калі б мы прайгралі адзін бой,

мы выбылі б з далейшых спаборніцтваў і не змаглі б змагацца за званне алімпійскай чэмпіёнаў. Але воля да перамогі, жаданне адстаяць гонар нашай Радзімы падвоілі нашы сілы. Лік стаў 8:7. Застаўся адзін бой. Ён вырашыць вынік сустрэчы.

... На дарожцы Валянціна Прудзёнава. Яна вельмі разумна і прыгожа вядзе барацьбу і дабіваецца перамогі. Мы апырэдзілі каманду Францыі на 2 уколы і ўвайшлі ў паўфінал. Цяжка ўявіць, што рабілася ў зале. Францужанкі плакалі. Да нас падыходзілі іншаземцы, віншавалі з перамогай і здзіўляліся, як нам удалося перамагчы такую моцную каманду. А мы былі бясконца шчаслівыя...

У фінале мы сустрэліся з камандай Венгрыі. Перад намі стаяла задача — узяць рэванш за пройгрыш на першыностве свету 1959 г. у Будапешце, дзе мы занялі другое месца. Мы добра ведалі адзін другога, бо сустракаліся ўжо не адзін раз. Баі вялі вельмі асцярожна. Аднак перавага нашай каманды вызначылася адразу. Усяго тры баі ўдалося выйграць венгеркам. З лікам 9:3 мы атрымалі перамогу і разам з ёй заваявалі залатыя медалі чэмпіёнаў алімпіяды.

Было, вядома, вельмі прыемна падняцца на вышэйшую ступеньку п'едэстала пашаны і пачуць у Рыме дарагі сэрцу Гімн Савецкага Саюза.

Тацяна ПАТРЭНКА,
студэнтка Беларускага
політэхнічнага інстытута.

ЛЁГКІ І... ГАНЕБНЫ ТВОЙ ХЛЕБ, ГАННА ТРУШКО!

Затрымана ў магазіне... Ва універмагу... На «таўкучцы», на Камароўскім рынку... Пратаколы, акты, пастановы аддзела міліцыі, папярэджанні. І ўсюды адно імя — Ганна Трушко, адна характарыстыка — жанчына гадоў за сорок, нідзе не працуе, займаецца «цёмнымі справамі». Гэта яна не раз падыходзіла да вас у тым ці іншым магазіне, ціха дакраналася да рукава:

— Вам патрэбны туфлі? Басаножкі? Чаравікі?.. Адыдем крышку...

І ў цёмным кутку магазіна або пад'езда, палахліва азіраючыся, даставала з-пад крыса абутак, зроблены са скуры, якую невядомыя злачынцы дастаюць цёмнымі шляхамі на складах і абутковых фабрыках.

Ганна Трушко спекулянтка па прафесіі, дармаедка па спосабу жыцця. Я яшчэ не сустракалася з ёю, не размаўляла, а ў сэрцы накіпелі гнеў і абурэнне. Хацелася знайсці такія словы, каб кожнаму стала ясна: жанчына, падобная ёй, — пачварная язва ў нашым здаровым працоўным асяроддзі. Гэта «цёмны элемент», што, як п'яўка, прысмактаўся да цэла тых, хто працуе, хто стварае матэрыяльны каштоўнасці. Махінацыі, «работка налева», агідны жаргон злачынцаў і беспрабудныя п'янкі пры раздзеле «здабычы» — вось першыя спадарожнікі жыцця такіх людзей.

Кватэры іх прыбраны па-рознаму. У адных зверху да нizu сцены завешаны дыванамі, цяжкія серванты застаўлены грудай крышталю. У другіх вы не ўбачыце раскошы, выстаўленай на паказ. Усё прыкрыта, схавана «ад чужога вока», або з такой жа лёгкасцю, з якой і здабывалася, растранжырана на гарэлку. Так, пакоі прыбраны па-рознаму. А сутнасць, спосаб жыцця, часам нават вонкавы выгляд, асабліва ў жанчын, якія жывуць за кошт іншых, амаль заўсёды аднолькавыя.

Я ведаю дзвюх такіх жанчын. Адну з іх завуць Гэлька. Многія нават не ведаюць яе прозвішча. Вось так, без усялякай павагі — Гэлька, і ўсё. «Свае» называюць замаскіравана «цыганкай». Ноччу ў кватэру, дзе жыве Гэлька, ціха стукаюцца «пастаўшчыкі» крадзенай скуры. А раніцай Гэлька садзіцца ў таксі і развозіць тавар кліентам. Ніхто не ведае, дзе яна працуе. І толькі суседзі са здзіўленнем паціскаюць плячымі, паглядаючы на шасцітысячныя дываны, што зрэдку вывешваюцца на прасушку. І ўсім (праўда, пакуль што апрача міліцыі) намазолілі ўжо вочы яркія ў кветках аксамітавыя сукенкі, якія апрачае яна, каб «пафарсіць», нават у самы спякотны дзень.

Другая, таксама асоба без пэўных заняткаў, Людміла Ч. жыве па вуліцы Рэвалюцыйнай. Калісьці ў яе была сям'я, была спецыяльнасць. У п'яным разгуле згублена ўсё. І цяпер 30-гадовая, зусім здаровая жанчына на паўгода нідзе не працуе, яе размаляваны твар апух ад гарэлкі, ад дзікіх начных гулянак. Не засталася нічога жаночага, нічога чалавечага... На каго ж з іх падобна Ганна Трушко, аб якой прыйдзецца пісаць, у кватэру да якой праз некалькі хвілін трэба будзе пастукаць?

...Вышчараная морда сабакі з шыльды, прыбітай да веснічак дома па вуліцы Ламаносава, адразу ж папярэджвае: асцярожна. Арыгінал партрэта на шыльдзе — вартаўнік дома, пакуль гаспадары не прытрымалі ланцуг, злосна кідаецца, гатовы разарваць на кавалкі «чужых». Адчуваецца трэнёўка і інтуіцыя: не раз ужо выручаў бобік сваіх кармільцаў у момант трывогі, затрымліваў незнаёмых людзей, пакуль у хаце не схавалі скруткі скуры, дастаўленыя якой-небудзь Гэлькай.

І вось сама яна — Ганна Трушко. Гатовы вобраз спекулянткі і афярысткі, намаляваны загадзя, неяк пабляк, стаў шаблонным і менш жыццёвым пры першай жа сустрэчы з Ганнай. Маленькія, мала выразныя вочы, перапалоханыя аднойчы і назаўсёды. Яны не бегаюць, не хаваюць у сабе штосьці патаёмнае, яны проста глядзяць на свет толькі, каб бачыць. Не хвалявацца, не ра-

Мал. М. Гурло

давацца, не ўспрымаць людзей, не выказваць да іх пэўныя пачуцці, а толькі цікаваць: адкуль можа прыйсці небяспека. Злева ці справа, а можа з-за спіны? Але калі праўду гаварыць, Ганна не вельмі баіцца небяспекі: работнікі міліцыі ёй даўно ўжо знаёмы. У горшым выпадку, аштрафуюць на некалькі дзесяткаў. А сумленне? Сорам перад людзьмі? Гэтыя пачуцці яе не трываюць.

Мы сядзім адна супраць другой і доўгі час размова, здаецца, вось-вось абарвецца. Ёсць заслона, за якую лёгка схавалася, калі не хочаш раскрываць сваю душу другому чалавеку. Гэтая заслона — злосць. «Якая справа табе да мяне, да майго жыцця! Я да цябе ў дом не іду, у душу не лезу! Ідзі і ты адсюль, пакуль не позна...»

— Чаму ўсе бачаць толькі мяне?! Каму я замінаю? Ганна рэзка і непрыязна блытаецца ў клубку злосці. Але ёсць, напэўна, у нас, у жанчын, такія стрункі ў душы, якія на хвіліну могуць суцішыць злосць і нянавісць, устанавіць хаця б ненадоўга перамер'е паміж людзьмі зусім рознымі па выхаванню, характару, спосабу жыцця. Варта толькі завесці размову аб дзеях.

Я баюся гэтага слова: Жаль... Не, не жаль, не спачуванне, а хутчэй боль і агіда, і яшчэ адно, больш страшнае пачуццё — сорам за растаптаны гонар маці і жанчыны выклікаў велізарны сіняк, які паказала на сваім целе Ганна.

— Дзеці? Вось глядзіце: гэта ад сына. Плача Ганна Трушко. Аплаквае сваё недарэчнае жыццё, сваіх сыноў, якія б'юць і зневажаюць маці, п'янствуюць, гуляюць у карты, хуліганяць... Плача, як плакала б на яе месцы любая жанчына, калі б і яна вось так, сваімі рукамі разарвала нітку за ніткаю, усё, на чым трымаецца сям'я, растаптала б свой аўтарытэт маці, сваю чалавечую годнасць.

Калі ж гэта пачалося? — Памёр муж... Засталася адна з дзецьмі... Баялася: хутка надыдзе старасць... Вось і звязалася з гэтым чалавекам.

І ўжо цяпер па-сапраўднаму перапалоханыя вочы спыніліся на дзвярах. За імі бушаваў і лютаваў той самы чалавек, якога ўмоўна называе Ганна сваім мужам. Хоць жыве з ім на розных кватэрах, церпіць здэкі і пабоі, баіцца яго, ненавідзіць, але трымаецца, як павешаны за вяроўку. Трымаецца, бо іменна ён даў Ганне лёгкі і ганебны хлеб, да якога яна прывычалася з гадамі. Жыць так, як усе людзі, Антону не хочацца: гарэлка каштуе дорага. Ён кінуў працу ў арцелі і пачаў саматужнічаць, «падкормліваць» злачынцаў, якія крадуць дзяржаўную маёмасць. А яна з раніцы да вечара гойсае па магазінах, злавесным шэптам гучыць яе тонкі з прысвістам голас:

— Вам патрэбны туфлі, басаножкі?... Адвядзем далей. Вечарам прыносіць грошы свайму «ўладару». І пачынаецца «вясёлае жыццё», сведкамі якога многія гады былі дзеці. Часам перападае чарка і ім і ёй самой, Ганне...

Адзінокая жанчына, удава... Каму з нас не даводзілася ў жыцці сустракацца з жанчынамі, якія апынуліся ў такім жа становішчы, як і Ганна Трушко. Праходзіў першы боль страты, разгубленасць, і чалавек зноў выпростваў плечы, пачынаў жыць, працаваць, змагацца за захаванне сям'і. Так! Іменна за захаванне сям'і, за чысціню сваю жаночую ў вачах дзяцей, за іх павагу, за іх шчасце. Маці, якая адмаўляецца ад лёгкіх сувязей і нават асабістага шчасця ў імя спакою дзяцей, якую паважаюць людзі і за жаночую строгаць, і за нялёгкае працоўнае жыццё, заўсёды застаецца святой і чыстай у вачах сына, дачкі. Яе не абразыць брыдкімі словамі, як абражаюць дарослыя сыны Ганну Трушко, і не пойдучы яе дзеці па цёмных сцежках, як пайшоў сын Трушко — Алік, і не адвернуцца ад яе людзі з агідай, як адварнуліся ад жанчыны, што сядзіць вось цяпер насупраць мяне. Сядзіць і плача, і скардзіцца, скардзіцца сама не ведае на каго.

Адно зло пацягнула за сабой другое: спатыкнулася ў асабістым жыцці, стала дармаедкай і ў грамадстве. І ніхто не пазайздросціць яе лёсу, ніхто і не пашкадуе яе, а тым больш родныя дзеці. Я ведаю, пасля гэтага артыкула Ганна Трушко можа страціць апошняе, за што яшчэ моцна чапляецца: свайго Антона. Нездарма ён бушаваў і лютываў за дзвярыма, пагражаў ці то ёй, ці то мне, убачыўшы слёзы Ганны, угадаўшы яе скаргі і папрокі ў свой адрас. Але, калі засталася ў душы гэтай жанчыны і маці тое, дзеля чаго варта жыць, калі не ўсё сумленне растрачана яшчэ ў пагоні за доўгім рублём, — яна павінна схамануцца! Хаця б дзеля сваёй апошняй дачкі — 12-гадовай Жаны. Атрута матчынага спосабу жыцця паспела ўжо прасачыцца і ў душу гэтага дзіцяці. Не прайшло дарэмна тое, што маці не раз брала з сабой Жану як памочніцу ў магазіны і на «таўкучку». Дзяўчынка не жадае вучыцца, застаецца на другі год у адным класе, яна рэзкая, насцярожаная.

— Я пайду працаваць! Я буду жыць, як усе людзі, паверце!

Вось такія былі апошнія словы, якія сказала на развітанне Ганна Трушко. Яны прагучалі з надрывам, са смуткам, быццам і сам чалавек не спадзяецца, што яму павераць.

...Цяжка, вельмі цяжка паверыць вам, Ганна Паўлаўна Трушко. Цяжка паверыць чалавеку, які столькі разоў запэўняў: «Гэта ў апошні раз». А праз некаторы час зноў браўся за старое. Не прынёс шчасця і спакою лёгкі хлеб. Несумленнае жыццё прывяло да жадання адмовіцца ад яго. У гэтым ужо ёсць надзея, прасвет. Але пакуль што вы толькі шкадуеце самі сябе і плачаце, успомніўшы толькі фізічны боль, які нанеслі вам блізкія людзі.

Сумленне ж уласнае пакуль яшчэ спіць. Ці абудзіцца яно? Ці аглянецца вы ў апошні раз вакол сябе? Убачыце, як жывуць побач з вамі людзі, як сустракаюць вечарам дзеці сваю маці, што вяртаецца з работы, якім спакоем, гонарам, упэўненасцю ў заўтрашнім дні дыхае яе твар... Вам не закрыта дарога да такога жыцця.

Нарэшце, цяпер, калі наша грамадскасць вядзе бязлітаснае наступленне на ўсіх дармаедаў і спекулянтаў, на тых, хто блытаецца пад нагамі ў людзей працы, хто есць чужы хлеб, — вам не дазваляць жыць так, як жылі вы дасюль. Чуеце, не дазваляць!

Дык няхай жа ваша дачка Жана не будзе хаваць вачэй ад сорама, калі ў яе спытаюцца аднагодыкі: «Чым займаецца твая мама?». А адкажа на гэтае пытанне з узнятай галавой:

— Працуе, як і ўсе!..

Е. УЛАДЗІМІРАВА

Па чыёй віне разбурана сям'я?

Дарагая рэдакцыя!

Прайшло ўжо шмат год з таго часу, а мяне ўсё непакоіць думка: «А ці правільна я зрабіла, ахвяраваўшы цэласнасцю сваёй сям'і, пазбавіўшы адзіную дачку бацькі?»

Раскажу ўсё па парадку. Неўзабаве пасля вайны, працуючы медыцынскай сястрой у горадзе Лепелі, я пазнаёмілася з прыгожым маладым чалавекам, Садоўскім Л. А., які сваімі паводзінамі ў грамадстве і адносінамі да мяне не мог выклікаць ніякіх нараканняў. Я пакахала яго, і мы пажаніліся. Нарадзілася дзіця. Муж любіў мяне і дачушку, клапаціўся аб нас. Што і казаць — я была бязмежна шчаслівая. І тут ён пачаў мяне ўгаворваць паехаць на сваю радзіму — у г. Харкаў, матывуючы тым, што там мы будзем жыць ва ўласным доме разам з яго маці, якая будзе даглядаць дачушку.

Я згадзілася. Маці мужа сустрэла мяне ветліва, але мяне ўразіла набожнасць сваякрохі. Перш чым сесці за стол, яна доўга малілася. Маліўся і муж, які дагэтуль ні ў чым не выказваў сваёй набожнасці. Мой муж і яго маці аказаліся баптыстамі і адразу ж пачалі настойліва ўцягваць і мяне ў аб'яднанне баптыстаў. Каб не страціць мужа, я старалася спачатку ім не прарэчыць, нават пабывала аднойчы ў іх малітоўным доме. І тут мяне апанавала жудасць. Мне, выхаванай у савецкай школе, у сям'і, дзе не было веруючых, было агідна глядзець, як людзі, трапляючы ў гэты дом, трацяць чалавечае аблічча, топчуць сваю чалавечую годнасць, а прапаведнікі заклікаюць іх аддаць Хрысту ўсё жыццё, адрачыся ад усяго, што даюць чалавеку радасць і шчасце. Баптысцкія прасвітары ідуць на ўсё, каб адарваць чалавека ад уплыву калектыву, замкнуць яго ў вузкім коле сектанцкай абшчыны. А сущаюць тым, што ў смерці чалавек знойдзе, нарэшце, збавенне ад зямных нягод.

Неўзабаве я сама адчула ўсю бязлітаснасць, бесчалавечнасць баптысцкай маралі. Справа ў тым, што баптысцкая вера забараняе веруючаму ўступаць у шлюб з няверуючым: «Хрысціяне могуць уступаць у шлюб толькі ў госпадзе, з веруючымі».

І вось, заўважыўшы мае непрыхільныя адносіны да баптысцкай веры, зразумеўшы, што баптыстку з мяне не зро-

біш, сваякроха пачала паступова і настойліва настройваць супраць мяне мужа. І ён паддаўся матчыным уговорам: зрабіўся няласкавым, грубым, чужым. Тры гады прайшло для мяне ў цяжкай унутранай барацьбе: уступіць у абшчыну і быць разам з мужам або застацца пры сваіх пераконаннях і страціць каханага чалавека, разбіць сям'ю. А тут яшчэ я заўважыла, як бабулька «апрацоўвае» маю трохгадовую дачушку. Яна пачынала з «нявінных» рэчаў: то назаве малую «наша будучая сястра», то навучыць баптысцкаму вершыку, то спяе песеньку... І гэта перапоўніла чашу. Ахвяраваць будучым дачкі я не магла. І я кінула ўтульны дом майго мужа, забраўшы з сабою дачку.

Яна ўжо ў 9 класе, добра вучыцца, шмат чытае, актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці, дапамагае мне па гаспадарцы. Я таксама жыву поўным жыццём — нават удзельнічаю ў мастацкай самадзейнасці. Аднаго не стае нашай дружнай маленькай сям'і — бацькі і друга. І калі думаю пра гэта — сумненне закрадваецца ў сэрца: а ці правільна я зрабіла, кінуўшы ўсё і паехаўшы ад яго. Можна варта было б змагацца за чалавека?

Л. САДОЎСКАЯ

Віцебская вобласць,
Лепельскі раён,
вёска Парэчча.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Вам трэба клеіць

рэч...

Гузкі павінны гарманіраваць з колерам адзення: яны могуць быць у колер або тон тканіны, або мець кантрасны колер.

Лёгка шаўковыя сукенкі, напрыклад, з крэп-жаржэту не трэба аздабляць гузікамі, таму што яны адцягваюць тканіну. Да стракатых тканін падыходзяць аднаколерныя гузікі аднаго з пераважаючых у малюнку тканіны колераў.

□

Прасціна звычайна праношваецца ў сярэдзіне, у той час як краі яе застаюцца цэлымі. Як толькі тканіна на сярэдзіне стане больш рэдкай, разрэжце прасціну ўдоўж папалам і, склаўшы яе правы бок з левым, сшыце іх, распароўшы папярэдне падрубку. Прасціна будзе мацнейшай.

□

Лёгка шаўковыя рэчы — блузкі, касынкі і іншыя — ніколі не сушаць на вярхоўцы. Выкруціце іх у ручніку, пакіньце так на некаторы час, а затым папрасуйце не вельмі гарачым прасам.

□

Махровыя ручнікі з цягам часу робяцца жорсткімі і дрэнна ўбіраюць вільгаць. У гэтым выпадку іх трэба памыць, пракіпаціць у салёнай вадзе і добра прапаласкаць. Прасаваць або качаць махровыя ручнікі не рэкамендуецца.

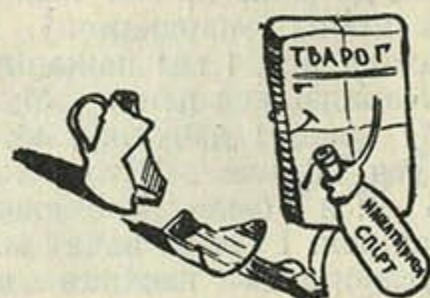
□

Для засцярогі скуры рук ад раздражнення і набухання ў час мыцця іх трэба часцей апаласкваць у вадзе, да якой дабаўлены воцат.

Некаторыя прадметы можна клеіць і без ужывання фабрычнага клею, карыстаючыся падручнымі сродкамі. Напрыклад, паперу да дрэва можна прыклеіваць разведзенай у вадзе смалой вішнёвых або слівавых дрэў. Смала выступае на кары ў выглядзе празрыстых напльваў. Іх трэба асцярожна зняць, расцерці ў парашок і развесці вадой (1 частку смалы на 2—3 часткі вады).

Фарфор і фаянс можна

клеіць тварагом, разведзеным нашатырным спіртам да густыні кашкі. Рэч, прызначаную для склейкі, трэба ачысціць па краях разлому, змазаць кашкай, моцна звязаць і даць высахнуць. Існуе і іншы спосаб. Разбітую фаянсавую (невялікую) рэч акуратна скласці, моцна звязаць і апусціць на некалькі мінут у кіпячае малако, затым дастаць і пакінуць сохнуць на працягу сутак.

Шкло рэкамендуецца склейваць жэлацінам, да якога дабаўлена невялікая колькасць воднага раствору двухромакіслага калію. Склеены прадмет трэба паставіць на яркае сонца: пад уздзеяннем святла клей робіцца нерастваральным і вытрымлівае гарачую вадку.

Клей наносіць заўсёды тонкім слоём. Калі змазваюцца абедзве склейваемыя паверхні, трэба асабліва сачыць, каб клею не было вельмі многа.

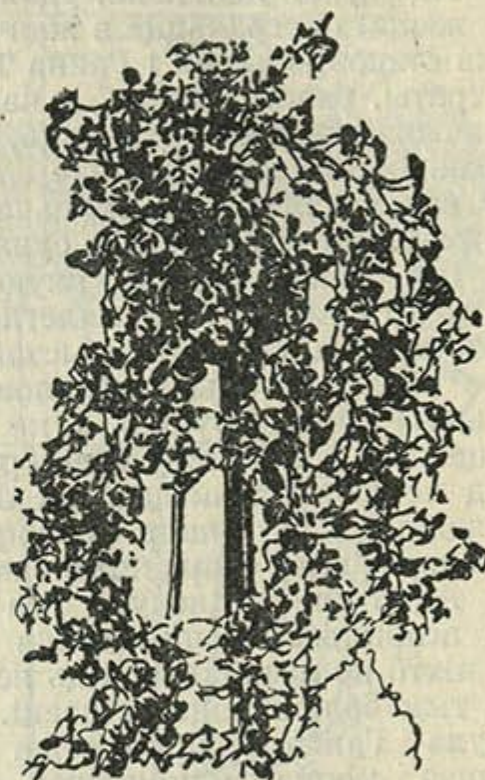
Выступіўшы за краі лішак клею трэба адразу выцерці. Калі ён высахне, зрабіць гэта будзе значна цяжэй, а часам і немагчыма.

Калі ў інструкцыі сказана, што даны клей або склейваемы прадмет патрабуе падагравання, не пагарджайце гэтым. Звычайна амаль любы клей пасля высыхання злучыць склейваемыя паверхні і без падагравання, але моцна насць склейкі будзе значна паніжана.

Каб моцна прыціснуць адну да другой склейваемыя часткі круглявай або фігурнай формы, добра выкарыстаць невялікі мяшок з сухім прасеяным пяском.

Калі вокны выходзяць на поўнач...

У кожным доме ёсць вокны, якія выходзяць на поўнач. Якімі раслінамі іх упрыгожыць? Лепш за ўсё ў такіх выпадках падыходзіць **аспідыстра**. Яе часта называюць «дружная сямейка». Расліна гэта з буйным, ярка-зялёным бліскучым, нібы лакам, пакрытым, скурастым лісцем авальнай формы, на тонкіх, доўгіх і моцных чаранках. Аспідыстра належыць да сямейства лілейных, як лілія, ландыш і іншыя. Гэта вельмі непатрабавальная расліна, яна добра развіваецца ў паўцёмных калідорах, на паўночных вокнах, на любой глебе ў любых умовах. Размножыць яе лёгка, разразаючы карэнішча на часткі, па колькасці лісцяў.

ваць па іх сцяблы, атрымаюцца прыгожыя зялёныя фіранкі.

Абутылен — пакаёвы клянок. Фарміруецца ў выглядзе дрэўца і ў выглядзе кушціка. Размнажаюць яго насеннем і чаранкамі. Пасля ўкаранення чаранка, абутылен трэба перасадзіць у

Традэсканцыя — трапічная расліна. Народная назва яе «барада». Яна пабывала на касмічным караблі і з'яўляецца зараз аб'ектам новай навукі, касмічнай біялогіі. Варта толькі пасадыць некалькі чаранкоў традэсканцыі ў скрыначку, як даволі хутка яны ўкараняюцца і разрастаюцца ў доўгія, ярка-зялёныя плеті. Сцяблы пры жадаванні можна накіраваць уверх, у якасці апоры выкарыстоўваючы драўляныя палачкі. Гаршкі з традэсканцыяй можна падвесіць пад вокны і можна паставіць на падаконнікі, на тумбачкі, у глыб пакоя. Яркая-зялёныя гірлянды яе з'яўляюцца вельмі добрым упрыгажэннем кватэр.

Фуксія — расліна з яркімі кветкамі арыгінальнай формы, якія звисаюць уніз. Іх называюць «завушнічкамі». Такія кветкі прыгожа выглядаюць на фоне зеляніны.

Для ўнутранага азелянення паўночных вокнаў можна выкарыстаць і дзікарастучую папараць. Прыгожая і далікатная **папараць-шчытоўнік Лінея**. Гэта маленькая і далікатная расліна нашых лясоў — вышыняю 12—20 см з мяккім ярка-зялёным лісцем прыгожай трохвугольнай формы.

В. Ф. МЯДЗВЕДСКАЯ,
выкладчыца Гомельскага
педінстытута.

Вітаміны на службе касметыкі

Калі чалавек атрымлівае недастаткова вітаміну С, то злучальная тканка траціць сваю эластычнасць, скура робіцца вялай, чалавек зласлівым і схільным да прастудных захворванняў.

Паколькі вітамін С вельмі ўспрымальны ў адносінах да павышанай тэмпературы, то ўсю гародніну і фрукты, якія маюць гэты вітамін, неабходна ўжываць у сырым і свежым выглядзе. На першым месцы па наяўнасці вітаміну С стаіць харчовы перац. Морква вельмі багатая на вітамін С. Сярод іншай гародніны і фруктаў можна назваць: кіслую капусту, чорныя парэчкі, шпышыну, яблыкі, вішні, апельсіны.

Калі скура вельмі сухая і мае схільнасць да ўтварэння маршчын, то гэта значыць, што ў арганізме не хапае вітаміну А. У такім выпадку мы павінны ўжываць па магчымасці больш пладоў і га-

родніны, якія змяшчаюць каратын (з яго затым арганізм утварае вітамін А), напрыклад морква, перац, салата, капуста, шпінат, памідоры, яечныя жаўткі. Вітамін А змяшчаецца ў рыбным тлушчы, скумбрыі, камбале і інш. Такім чынам, трэба есці больш рыбы! Адзнакамі недахопу вітаміну А з'яўляюцца чырвоныя краі павек, ломкія пазногці, выпадзенне валасоў.

Вельмі тлустая скура, якая блішчыць ад тлушчу і схільна да ўтварэння вугроў і прышчоў, мае патрэбу ў вітаміне В. У гэтым выпадку зноў могуць дапамагчы перац і морква, якія адначасова ачышчаюць і актывізуюць страўнік, затым жытні хлеб, агуркі, капуста, таматы, фрукты, піўныя дрожджы (змяшчаюць вітамін В, амінакіслоты і мінеральныя солі), малако (багата кальцыем), тварог.

КРАСВОРД

Па гарызанталі: 2. Аўтар твораў для тэатра. 4. Музыка-на-паэтычны твор. 5. Медыцынская ўстанова. 8. Лірычны верш Я. Купалы. 11. Рака ў Еўропе. 13. Раманс М. Глінкі. 14. Від спорту. 15. Частка воза. 16. Веха, указальнік напрамку. 17. Гатунак яблык. 21. Салёнае возера ў СССР. 22. Кірка ў гарнякоў. 23. Бура на моры. 26. Частка сутак. 27. Персанаж з трылогіі Я. Коласа «На ростанях». 29. Лячэбна-прафілактычная ўстанова.

Па вертыкалі: 1. Міжнародны дагавор. 2. Літаратурна-сцэнічны твор. 3. Савецкі кампазітар. 4. Французскі драматург, аўтар п'есы «Сірано дэ Бержэрак». 6. Савецкая паэтэса. 7. Рыбалоўная прылада. 8. Паэма П. Труса. 9. Капіравальны прыбор. 10. Вялікі рускі кампазітар. 12. Спорт адважных. 18. Спецыяліст па вырабу каштоўнасцей. 19. Драпежная жывёла. 20. Найбольш арганізаваная і актыўная частка грамадскага класа. 24. Тэатральная аб'ява. 25. Дзяржава народнай дэмакратыі. 28. Футравы абутак.

Па кругах (па ходу стрэлкі гадзінніка): 30. Музыканае суправаджэнне. 31. Карціна В. Трапініна. 32. Буйны металургічны цэнтр у СССР. 33. Вялікі рускі мораплавальца. 34. Аднадумнасць, агульнасць інтарэсаў.

АДКАЗЫ НА ЧАИНВОРД «ЗАГАДКІ»

1. Сланечнік. 2. Качан. 3. Ноч. 4. Час. 5. Снег. 6. Глобус. 7. Стол. 8. Люстэрка. 9. Арэх. 10. Хлеб. 11. Берагі. 12. Іржышча. 13. Авечка. 14. Авёс. 15. Слуп. 16. Плуг. 17. Грыб. 18. Бульбакапалка. 19. Агурок. 20. Камбайн. 21. Напарстак. 22. Ключ. 23. Частакол. 24. Лёд. 25. Дым. 26. Мароз. 27. Замок. 28. Куля. 29. Язык. 30. Кот. 31. Трактар. 32. Рак. 33. Каса. 34. Агонь.

Дарагія таварышы!

Вы не забылі падпісацца на часопіс «Работніца і сялянка» на 1961 год? Падпіска прымаецца ўсімі паштовымі аддзяленнямі.

Да ведама падпісчыкаў за межамі нашай рэспублікі.

Падпіску на наш часопіс вы можаце аформіць у сябе на месцы. Напомніце сваім паштовым работнікам, што пра гэта ясна сказана ў каталогу газет і часопісаў на 1961 г. Часопіс «Работніца і сялянка» лічыцца пад індэксам 1227.

Падпісная цана на год — 21 р. 60 к.

на 6 месяцаў — 10 р. 80 к.

на 3 месяцы — 5 р. 40 к.

На першай старонцы вокладкі: Надзея Філіпаўна Дашкевіч, прадзільшчыца Аршанскага ільнокамбіната, узнагароджаная ордэнам Леніна.

Фота Л. Чурко.

Склаў Аляксандр ЖДАНКО

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Г. Л. ДАЗОРЦАВА, Т. Т. ДЗМІТРЫЕВА, А. Н. ЗАХАРАВА, М. Ф. НІКІФАРАВА, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА.

АТ 12446.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 31/X-60 г.

Адрас рэдакцыі: Мінск, праспект імя Сталіна, 77.

Тэлефоны:

адказ. рэдактара — 3-17-51, адказ. сакратара — 3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры — 3-38-24.

Друкарня імя Сталіна, Мінск. Цана 1 р. 80 к. Дадатак — выкрайка. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Тыраж 195950 экз. Зак. 784.

